

KEGYELETKOSZORÚ

MELYET

M.-NÉMETI

GRÓF GYULAY LAJOS

FELEDHETLEN SZÜLEI

E M L É K É R E

AZOK

SZÜLETÉSÉNEK SZÁZADFORDULATÁN

A FIUI HÁLA VIRÁGAIBÓL SZENTEL.

SZERKESZTETTE

BALO BENJÁMIN.

DÉVAI REF. LELKÉSZ ÉS ESP.

ARAD, 1868.

NYOMATOTT RÉTHY LIPÓTNÁL.

E. G. V.

KÉGYELETKOSZORÚ

MELYET

M.-NÉMETI

GRÓF GYULAY LAJOS

FELEDHETLEN SZÜLEI

E M L É K É R E

AZOK

SZÜLETÉSÉNEK SZÁZADFORDULATÁN

A FIUI HÁLA VIRÁGAIBÓL SZENTEL.

SZERKESZTETTE

BALO BENJÁMIN.

DÉVAI REF. LELEKÉSZ ÉS ESP.

ARAD, 1868.

NYOMATOTT RÉTHY LIPÓTNÁL.

2904

Üdv és áldás a t. cz. olvasónak!

Ezen lapok eredetéről egy kevéssel többet kell szólni, mint a mennyit a czimlap jelez. Örömmel teszem azt, mert egy kedves képet rajzolok az erdélyi élet multjából, mely különben oly sok szomorút mutat.

Udvarhelyszékben Ó-Andrásfalva nevű helységnek népessége ezen századnak elején feszült, élénk, de kedves várokozásban volt. A kastélyban már minden el volt rendezve, hogy a magyarországi birtokából állandó gazdául ide telepedő uraságát elfogadhassa. — A kastély urai nemzedékről nemzedékre ugyan azon családból többször változtak, de az abból jött jótékonyság áldásainak áramlása a helység népére, ugyanaz maradt. Törvényes jog szerint a kastély urai urak, és a nép azoknak jobbágya volt, de az a mi más földesuri családban megtörtént, hogy a derék jóltevő örököst a kit szerettek, gyűlölt zsarnok váltotta föl, és megfordítva; ily változatot az andrásfalviak nem ismertek. A ki nálok ur volt és urnő, az mind jó volt. Az andrásfalviaknak az új telepedőket váró örömeiben, osztályosa volt a közel szomszédban fekvő *Kis-Solymos* népe. Ezek másnemű viszonyban állottak az andrásfalvi urasághoz, egyszerű földmives, istenfélő székelyek voltak, és reformált vallásuak az isten adták, s ennél fogva a szintén ezen vallást hívó urasággal szellemi magasb érdekek által voltak kapcsolatba. Az uraság *Andrásfalváról*, mely *Kis-Solymosnak* filiaja volt, egész udvari környezetével ennek templomába járt, népével együtt imádkozott, együtt énekelte a zsoltosmákat, együtt élvezte az emberiség testvériségének ama szent jelvényét, az uri szent vacsorát. — Ezen szellemi viszonyból sok áldás származott,

a k.-solymosi reformált atyafiakra. Templom és egyéb egyházi épületek, lelkész és iskolatanítói fizetések, nagyobbára az andrásfalvi uraság jótékonyaságából jöttek és tartattak fön. Ezekről beszélgetnek most is az öregek unokáiknak s ezek átszállítják mint emléket a következő nemzedékre. Ezért volt, hogy *Kis-Solymos* népe is édesded várakozásban nézett az andrásfalvi uj birtokosok megérkezése elé.

Nevezzük meg már az egyszerű néptől ohajtva várt érkezőket. Maros-németi gróf **GYULAY FERENCZ** és neje kohányi **KÁCSÁNDY ZSUZSANNA** grófnő, jöttek Magyarországból, gyermekekkel megáldott családotul *Kassa* vidéken fekvő birtokukból, Erdélybe tenni át, állandó lakásukat, mely végre a királyhágón inneni jószágaik közül *Ó-Andrásfalvát* választották. Ennek, a zajos világtól távol, Udvarhelyszék völgyei között fekvő falunak pásztorias csönde, leginkább megfelelt a nemes grófi pár óhajtasának, kedélyének, a grófnő magas ihletű költőiségének. — A nagy világ nagy háborgásban volt akkor, egész *Európa* földje rengett az ágyuk vészrontó bömbölésétől. A nemes párnak vágya egy csöndes völgy volt, hogy annak virányos ölén a házi élet örömeinek, édes boldog világát alkossák magoknak. — Két czél lebegett előttük, mint szépen ragyogó csillag életük egén: szép számba szaporodott gyermekeiket jól nevelni, és a nemzeti művelődés intézeteit, jelesen az egyházakat, az iskolákat ápolni, gyámolítani. Az egyesek irányában felebaráti jótékonyaságot gyakorolni, természeti hajlambóli önként folyó mindennapi cselekvés módoruk volt, mint a virágnak az illatozás. Mind ketten: férj és nő e célra mint egy küldöttekül látszottak, mert adva is volt nekik bőségesen mind a szellemi, mind az anyagi áldásból a mi e célra szükséges volt. A nemes gróf elvégezvén ifjusága tanulmányait, külföldi utazásra ment, de nem hiu multságok hajhászata, hanem izlésének, ismereteinek nemesítése, gyarapítása végett. A klasszikus olasz földnek bájai vonzották leginkább, azt hosszában megutazta, megvizsgálta, műemlékeit kutatta,

megjárta a *Vezuv* ormait. Haza, visszatérvén, nagyértékű műre-
mekeket hozott magával, melyek részben ma is életben levő
fiánál megvannak. Itthon ama legfontosabb hazafiúi kötelességet
töltötte be: családot alkotott. Magyarországon *Kohányban* a
már kihalt *Kácsándy* család ősi kastélyban *Kohányi Kácsándy*
Zsuzsánnával 1790-ben házassági frigyre lépett. A szép remé-
nyű frigyesültek családi fészke Magyarországon volt, honnan a
mint főlebb emlitém e század elején Erdélybe költöztek. A ne-
velés áldása a derék házaspáron minden cselekvényeikből
meglátszott. Meghatóbban ki nem fejezhetni, mint a még élet-
ben levő mély érzelmű hálás fiu írta: „Atyámat már hét éves
koromban elvesztvén, keveset tudok róla írni, de azt igen,
hogy a legnemesebb érzésű férfiu volt, anyámban pontosulva
voltak minden női erények, szivjóság, vidám, ártatlan kedély,
és költői lélek. Mikor szeretett szüleimre visszagondolok, szí-
vem telve van, írni azokról, nem tudok, mint kincseket zárom
kebelembe, melyekkel a mindennek ura engem boldogított.“ —
Ilyenek voltak. A kik őket Andrásfalván meglátogatták, a bol-
dog családélet eszményét megvalósítva láthatták. A festő mű-
vészek műremekeit is részemről hiu erőlködésnek tartom a ter-
mészet szépségéhez képest, mégis bámulom az ecset teremő
erejét, különösen mikor a családéletből választja tárgyát. Szebb,
magasztosb példányt erre nem lehet találni, mint a hogy azt
grót *Gyulay Ferencz* és hitvese *Kohányi Kácsándy Zsuzsánna*
házában láthattad. Férj és feleség a tökéletesen öszhangzó
egyetértésben keresték és találták a családélet édes boldog-
ságát, ha volt közöttök verseny, az abban állott, hogy ez is az
is törekedett felülmulni a másikat az egymást boldogításban.

A férj egészen visszavonult a politikai élet zajlásaitól,
sötét is volt akkor ez az ég. Azt tartotta, sokkal üdvösebb
szolgálatot tehet a nemzetnek, ha a jövődönék nevel jó hon-
fiakat és honleányokat, mint ha, azon kegymosolyokat sová-
rogja, melyek hivatalokat, rendjeleket osztogatnak. A nő, az
anya, ámbár anyagilag is eléggé meg volt áldva, nem vágyott

hiu csillogásra, azt tartotta, mint ama nemes római hölgy, hogy a legszebb női ékszer a jól nevelt gyermekek, és a családi boldogság. Hanem hát ki mérhetné meg az anyai szív mélységét? Ki számlálhatná meg az abban rejlő drága gyöngyöket? — Szegény volna bármely nyelv kifejezni az anyai nevelésnek nagy horderejét a nemzet, az emberiség életére. Talán lehetséges, véletlen szerencséből, hogy rossz anyától is látott a világ derék fiaikat, de legtöbbnyire igaznak marad ama példaszó: „*Alma nem esik messze a fájától*“ — és egy *Neronak* vészett, ádáz természetét, ki nejét *Pompea Szabinát*, mikor teherben volna, lábával rugta agyon, s azután gyászbeszédet mondott fölötte, ki Rómát maga gyújtotta föl, s palotájából nézván a tüztengert, szavalta *Troja* pusztulása verseit; ki tanítóját, anyját megölte, s testvérének a derék *Brittanicusnak* maga nyújtotta a méreg poharat, egy ilyen szörnynek természetéből eléggé kirí, hogy anyja a förtelmes életű *Agrippina* volt. Mig a nők, az anyák jók, feddhetlenek, tiszta erkölcsűek voltak, addig állott és törvényt irt *Róma* a népeknek; mikor pedig női fényűzésbe, kéjekbe sülyedtek, s annyira fajultak, hogy gyermekeiktől a tehetlenség szüksége nélkül is, az anyai édes emléket megtagadni, sőt a magzatot méhökben veszteni divattá lett: „*Róma ledőlt, s rabigába görbedt.*“ — Tiszteljük a jó nőket, a derék és hű édes anyákat, mint a nemzet nagyságának, dicsőségének zálogait, mert érdemlik. — Ilyen volt *Kohányi Kácsándy Zsuzsanna* grófnő. Tisztelet neki!

A családi erényeket, — melyeknek az andrásfalvi udvarház szent kápolnája volt, honnan minden illetlen szó és cselekedet számüzve volt, még a cselédkörben is, — egy magasb fénykör sugározta körül. Ezen sugarak melege tenyésztette amaz erényeket. Ez a magasb fénykör: a családfőnek és a család anyának reformált vallásukhoz való buzgó szerelme volt. Ezt elődeiktől örökölték, és mint drága szent kincset gyermekeikre örökségül átszállítani, kegyeleti szent tartozásnak ismerték. Mélyen meggyőződve, hogy ezen szent vallás, a midőn egyfelől biztosítja

az egyes embert a babona és vakhit veszélyei ellen, úgy másfelől nagy elveivel legbiztosabb zálogul szolgál a nemzet szellemi tökéletesedésének, fölvirágzásának, polgári szabadságának, annak lelkeszeit, tanítóit, egyházközségeit, főtanodáit, falusi iskoláit kegyadományokkal ápolni, virágoztatni, fentartatni, legszükségesebb költségeik közé sorozták. Erre akkor valóban szükség volt. A térítés sötét adáz szelleme, mely az ország önállásának elhunytával első sorban a reformált vallás ellen ütötte föl fejét, mint denevér a sötét éjben, derekasan üzte munkáját azon korszakban, melyről szólunk. Sokra megy azon urak száma, kik hivatalt, czimeket az áttéréssel kerestek, kaptak, vagy épen bűnvádi ítélet alól, azzal nyertek föloldozást. Azon bécsi minister tervét, ki azt mondotta volt, hogy Magyar- és Erdélyországot csak úgy lehet Ausztriával egygyé olvasztatni, ha szegénynyé és pápistává tétetik, még mind irányszabályul ismerte a bécsi kormány. — Mily rémletes sötét éj borongott ekkor a haza egén! Hanem hát minél sötétebb az éj, annál szebben ragyognak rajta az örök fényű csillagok. Az erdélyi főuri családok, adjuk meg nekik az érdemet, — ha voltak is közülök elbukott porlelkek! — mint szép fényű csillagok ragyogtak ez éjben, és e fény annál szebb volt, mert első sorban őket jelölte ki a térítő had zsákmányul. A nemes *Gyulay* grófok mindig a haza legfényesb csillagaiként tündököltek. Hosszura terjedne mind elő sorolnom a bőkezű áldozatokat, kegyadományokat, a miket ők, jószágaik helyén, a reformált egyházközségek föntartására adtak, melyeket azok ma is élveznek. *Maros-Németiben, Körös-Bányán, Maros-Bogáton, Nagy-Pacalon, Kis-Solymoson* a *Gyulayakat* ismeri és áldja a reformált nép, mint a gondviselés től küldött jótevőket. A t. olvasó az itt közlött egyszerű s épen azért szivből szóló egyházi beszédekben sok adatot talál ezen fenkölt szellemű család kegyadományairól, melyek mint örökké buzgó forrás a fáradt vándort, maiglan ápolják, fejlesztik az evangeliomi szabadság nagy elveit; enyhítik, üditik az Isten országának építőit, a magyar nép művelődésének hű napszámo-

sait. Tudva van, hogy a XVI-ik század szép hajnalának legelső sugarai már derengtek Erdély berczei között. Kétség nélkül a nevezett helységek is érezték annak legelső áramlását, de az ott kezdetben plántáló *Pálok* és öntöző *Apollosok*, névsora a sok török-tatár dulás martaléka lett. A meddig birjuk, érdekesnek véljük közölni. *M.-Bogaton* ref. lelkészek voltak: 1649 *Bogáti János*; 1654 *Gyulai János*; 1657, *Bágyi György*; 1671 *Kotzi János*; 1675 *Szebeni Mihály*; 1681 *Markosfalvi Bálint*; 1692 *Hadadi Mihály*; 1715 *Tatay János*; 1721 *Herepei Márton*; 1741 *Körmendy György*; 1752 *Domokos András*; 1768 *Enyedv József*; 1800 *Kis Sámuel*; 1848 *Tokaji János*, e füzetben a harmadik beszéd szerzője. Ezen egyház, emlékei között őrzi, mint a lelkészlak építtetőjének nevét *Gyulay Kata* grófnőt, *Alvinczi Gáborné* bárónőt, 1783. évről. A *Kis-Solymosi* lelkészek voltak: 1742 *Fábján András*; 1785 *Bardoczi Tokos János*; 1791 *Borbély József*; 1802 *Bartok László*; 1804 *Pálfi Mozes*; 1806 *Sándor János*; 1809 *Biró Sámuel*; 1813 *Beke János*; 1817 *Konya Sámuel*; 1819 *Demeter Lajos*; 1841 ennek ma is ott élő hasonnevű fia, e füzetben a második beszéd szerzője. Ez egyház, elhunyt gyámolai közül a derék *Gyulay József* grónfak és ezen emlékbeszédek személyiségeinek emlékét őrzi. — A *nagy-pacali* egyházban lelkészek: 1760 *Makodi Mihály*; 1767 *Porcshalmi László*; 1769 *Bátori Filep János*; 1772 *Csengeri István*; 1775 *Zabo Mihály*, a ki három hónap multán meghalt; ugyan azon évben *Rákosi Márton* a Szabó, így írta be magát saját kezüleg; 1780 *Baksa György*; 1792 *Becsey István*; 1796 *Toth Mihály*; 1797 *Lakat György*; 1800 *Veress Zsigmond*; 1811 *Sos János*; 1814 *Toth Gergely*; 1832 *Vilhelm János*; 1837 a most is élő *Toth Imre*, a jeles végbeszéd szerzője. 1613. évről, tartja tön egy himzett finom asztalterítő *Kapi Anna* nevét, ki mint a lelkész írja, az azonkori *Gyulay Ferencz* grót neje volt. — *M.-Németinek*, Hunyadmegyében, *Körös-Bányának* Zarándban illetén adatait elenyésztette az 1784- és 1848-beli oláhvandализmus, mely kevés számú egyveres erő elől, ugyan gyorsan megutótt,

de a védtelen élet, vagyon, könyvek, és műtárák ellen nagyon vitézen üzte dulasait. — Az egyház községeken kívül a *Gyulay* grófok, mindig készséges és bő adományozásainak tárgyai, az országban lévő ref. főtanodák voltak, ezek részére tett alapítványaik ma is sok szegény tanuló ifjat táplálnak. Hogyan is ne tették volna ők? Hiszen e tanodák, az anyák, melyeknek emlőin táplálkoztak a tudomány édes tejével, kik az egyházközségekben árasztották a szellemi világosságot. Az a kor is szerette a fényüzést, de nem az érzékiség kielégítésében, hanem az egyházak, tanodák gyámolításában kereste azt. A nagy *Bethlen Gábor* példája után mintegy divattá lett az erdélyi reform. uraknál ez a fényüzés. Akkorban a pazarlás is — természetesen nem kivétel nélkül — ezen a téren találta meg tárgyát. De amint az ország önállása ama híres jelentés után: „*Nolentes volentes protegat vos sua majestas*“, lehanyatlott, mindinkább lankadott, fogyott, ez a divat, melynek párját kevés országban lehetett látni. Egy némely család el is enyészett magyszakadás folytán, másiknál mint, mint a mécsnél, melynek olaja fogytán, vetett egy-egy lobbót a fény s azzal elaludt. A gyengébb lelkek az ámitó térítők törébe estek s veszték el.

Az Andrásfalvára betelepedett új gazdák által megújuló fényben lángolt föl a jeles ősök hitbuzgalma, és hintette jótékony melegét a nevezett egyházakra és iskolákra. *Gyulay Ferencz* gróf és hitvese *Kohányi Kácsándy Zsuzsánna* főntartották és fejlesztették az elődök kegyadományait. — És ez náluk nem a hiuság vásári kirakata volt, hanem a szellemi magasb gyönyörnek élvezete. Az istenséget imádni, akaratját cselekedni, olyan szükségnek tartották ők, mint jelen korunk illatos arszlánai és delnöi, a soirekat, hangversenyeket, operákat, érzélgős regényeket, kalandokat. A kis-solymosi atyafiak most 68 év multán is mint aranykort emlegetik azon időt, mikor a leányegyházban lakó uraság, a vasárnapok és ünnepeken hathat fogatu két hintón rendszerüleg eljött a templomba az egyszerű néppel együtt imádni az uraknak Urát. Az ég maga is

áldó mosolylyal tekintett arra a házra, melyben ők laktak! — Megelégedett férj, apa, és boldog érzelemtől aradozó feleség, szerető anya, körülvéve nagyszámu egészséges jó gyermekektől, mindenik saját feladatára hiven munkálódva, a boldogságnak délpontján voltak. „*Boldog férfiu a ki féli az urat, és a ki az ő utaiban jár. A te munkádnak gyümölcsét eszed, boldog leszel, és jól leszen dolgozod. A te feleséged mint a termő szőlő te házában; a te gyermekeid, mint az olajfának ágai a te asztalod körül. Imé így átdatik meg a férfiu, a ki féli az Urat!*“ (Zsolt. CXXVIII. 1—4.) Ez a dicsének bizonyára olyan családi boldogságot fest, a milyen az andrásfalvi uraság házában volt. — De a boldogság teljes mértéke, abban a házban be telvén, s délpontját elérvén, sokkal nagyobb volt, mintsem sokáig úgy maradhatott volna. — Hja! ez már így van! — Ki meri kérdeni, ki tudja megfejtteni okát? — — Az ember, e földi téreg mindent mer kérdeni, vizsgálni. — Ez még nem rossz. — — Boldog — mert úgy nem fog megtöretni — ha elfogadja a megfejtést, melyet csak az ég angyala, a vallás adhat! — Mely megfejtés jöhetne megnyugtatóbb, a földi bölcsészettől?

1807-ben márczius 3-kán, midőn a természet téli halálából föltámadandó volt, megjelent a boldog házban, váratlan, az élet rideg kérlelhetlen zsarnoka, a halál, egyet lehelle. A nő, a gyermekek jajjaitól megrendült a ház, megdöbbsent a község, a vidék. Oh, ki hitte volna, gróf Gyulay Ferencz még csak 42 éves korában, még mint erőteljes férfiu meghalt! Az oly boldog ház gyászt öltött, a férj, az apa elhunytával, betölthetlen ür, özvegy és árvák maradtak abban. — Eltűnt onnan az égnek ama szende leánya, az öröm, és soha többé teljes lényében oda vissza nem jött. Van ezer, meg ezer özvegy nő, kikhez hamar behizelgi magát az öröm. K. Kácsándy Zsuzsánna grófnő nem volt ilyen, tudta: nagy feladat vár reá, melyet csak mint gróf Gyulay özvegy nő tölthet be: gyermekeit fölnevelni. — Csak a halál vehette le gyászát. Tizenkilencz évig viselte azt. A nagy szellemű nőknek ama tulajdona, hogy a mint nehezedik a fel-

adat, azon mérvben nő erélyök, kitartásuk, meg volt benne. Az istenség akaratán megnyugvó mély vallásos ihletből, meritette ezen erélyét, mely az élet homályos keresztutainál mindig a legjobb irányban vezette őt, és nagy föladatát, olyan eredménynyel töltötte be, mely bármely apának dicséretére leendett. Ez nagy vigasza volt özvegységének! Hanem a halál ezen anyai örömei között is, nagy dulást tett! Az ur gyakran tette próbára a mély érzelmű nőt és anyát. Ő diadalmasan kiállotta a nehéz harcokat, hitét, reményét, szeretetét, egy felsőbb mennyei bölcsességben soha el nem vesztette. Ez tette erőssé arra is, hogy nagy szelleme mindig tevékeny és alkotó volt. — Ámbár most úgy szólva két világban élt, mert lelkének egy vágyával, ama hit által látható hazán csüngött, hová *Ferencze* és korán elhunyt gyermekei előtte elmentek, s hová ő is menendő volt, mégis, vagy jobban, épen ezért, fölkeresett minden alkalmat tenni a jót. A kis-solymosi templomot romjaiból 1821. évben diszes alakban megújította. — Ezután nem sokkal, 1826. évben, kiteltek özvegységének évei. Az Ur magához visszahívta hű szolgálóját, a mondott év június 23-án elhunyt *Kolozsvártt*. A mi benne földdé válandó volt, *Andrásfalvára* lőn szállítva, és ott 19 év óta nyugvó férjével egy ugyanazon földben egyesítettett, a rólok nevezett kies fekvésű dombon, egy szép cserfa szelid árnya alatt. Áldja a nép emléköket, mert hűek és nagyok valának!

A szép család, mely a hazának diszére vala, nyolcz gyermekkel volt megáldva. De azokból csak kettő vagyon jelenleg életben: *m.-németi gróf Gyulay Lajos*, az irodalomban nagy emlékü derék *Döbrentei Gábor* nevelése által képzett, magasbb tudományos műveltségű honfi, kinek áldó kezét hálás kegyelettel emlegetik a nemzeti művelődés intézetei, mert a hol áldozni kell, ott mindig első sorban van, és gróf *Gyulay Konstantia Kuun László* grófnő, derék orientalistánk, *Kuun Géza* ifju grófnak édes anyja. Nem tartozik a jelen keretbe e tisztelt név örököseinek életrajzát adni. — Mindig jobb még a jelesek életiratát is

Maros-németi gróf *Gyulay Lajos*, a szülék iránti mély és forró kegyeletnek olyan példáját láttatja, melynek párját, anyagbálványimádó korunkban, a hajdan kor történelmében kelle keresnem. Nemes ösztöne lévén, mint méhnek a mézgyűjtés, a jót tenni, a közre áldozni, ha csak a dolog nem halaszthatlan, az évnek oly napját választja e végre, mely üdvözült szüléi élettörténetére vonatkozik. Így tette a közelebbi években is, a fenirt egyházközségeknek adományozott alapítványait. — A határozat meg volt már egy nevezetes teendőjére, hanem napját várta! — *Maros-Németiben*, honnan a család előneve iratik, e század elején, a család templomot, lelkészt tartott, de az uraság, mint főlebb láttuk, *Andrásfalván* lakván, az egészen oláh népességű *Maros-Németiben*, a reformált egyházi élet, szükségességével együtt megszűnt, templom és lelkészlak elromlottanak. — De minden éjnek van viradása, ha kel a nap, és a fényes nap töltelt e romok fölött is. Gróf *Gyulay Lajos* a romokból diszes új templomot emeltetett. Kik a Maros ezen szép völgyén átutaznak, azoknak kellemes látást nyújt az Isten imadásának ez új hajléka. — 1866. év október 4-kén, édes atyja nevenapján a szép sugár torony csucsára a gombot ünnepélyes közima után az épület köré egybegyűlt vidékiek és község nép örvendezése között föltétette, azután a templom belsejét fölszereltetvén, a régiékből még fenlevő szent edényeket ujakkal kiegészítvén, várta a napot, melyen a templomot az egyház rendes szertartása szerint fölszenteltesse. Ez a nap eljött. Nagy nap, régen várt áldott nap az emlékért, melylyel kapcsolatba hozta a fiui kegyelet: a nemes gróf édes anyja 1767. szept. 27-kén történt születésének századtordulati napja. — Édes atyja születésének hasonló napja azelőtt két évvel (1865. jan. 4.) megjött volt, hanem a fiui hála, a kettőt együttesen kívánta megünnepelni, mert együttesen őrzi szívében azok emlékét. A m.-németi megújult ref. imaház tehát, 1867. szept. 27-én templomszentelési és század fordulási ünnepélylyel lőn átadva rendeltetésének, és hogy többé némaság ne borongjon fölötte, hogy mindenkorra legyen igehirdetője, a lel-

készfizetés megalapítására e nevezetes emlékünnep alkalmából, a nemes gróf 10,000 forintról szóló alapítványi okmányt adott át egyházmegyénk levéltárába, mely a m.-németi ref. lelkész tartására kamatozzék. Így lőn a szép emlékünnepély megkoronázva! — — A templomi ünnepély után harmadnapon, az emléknapi, a község oláh népességére — a gróf egykori jobbágyságra is, meghozta áldását. Vidám népünnep rendeztetett, a helységbeli igavonó marhák és női munkák kiállítóinak, a gróf bőkezű jutalmakat osztogatott, és ilyen népünnepnek, ezentulra évenként, szeptember 27-én tartását, megalapította.

Igy ünnepelte meg gróf *Gyulay Lajos* üdvözült szülei születésének századfordulati napját *Maros-Németiben*. Az emlékünnepély megtartatott a *Gyulay-család* által jótéteményezett *m.-bogáti, kis-solymosi, nagy-pacali* reformált községekben is. Ez az eredete az itt kiadott templomi beszédeknek és imáknak. A füzet a gróf költségén kinyomattatván, annak eladásából befolyandó egész jövedelmét a gróf a *m.-bogáti* ref. egyházközségben építendő népiskola számára rendelte.

Adjon a jószágos ég, a magyar hazában, mind olyan szüléket, mint üdvözült gróf *Gyulay Ferencz*, és hitvese, üdvözült *Kohányi Kácsándy Zsuzsánna* volt! s oly honfiakat mint a nemes gróf *Gyulay Lajos*, aki éljen, mert a honnak él!

Áldás a magyar hazán és a nemzeten, legyen magasztalva neve, hire, dicsősége a föld kerekiségén!

Baló Benjámin.

TISZTELD ATYÁDAT ÉS ANYÁDAT.

IMA ÉS EGYHÁZI BESZÉD.

ÜDVÖZÜLT, MAROS-NÉMETI

GYULAY FERENCZ GRÓF,

ÉS NEJE ÜDVÖZÜLT, KÓHÁNYI

KÁCSÁNDY ZSUZSÁNNA GRÓFNŐ

SZÜLETÉSÖKNEK SZÁZADOS EMLÉKÉRE, A KEGYELETES ÉRZÜLETŰ FIU, M. NÉMETI

GYULAY LAJOS,

NEMES GRÓF ÁLTAL, ROMJAIBÓL DISZES UJALAKBAN FÖLÉPÍTETT M. NÉMETI
REFORM. TEMPLOM FÖLSZENTELTETÉSE ALKALMÁBÓL, IRTA, ÉS 1867. ÉVBEN
SZEPT. 27-ÉN, MINT A TISZTELT HŰ ÉDES ANYA SZÜLETÉSÉNEK SZÁZAD FOR-
DULATI NAPJÁN AZ IRT TEMPLOMBAN ELMONDOTTA

BALO BENJÁMIN,

DÉVAI REFORM. LELEKÉSZ ÉS ESPERES.

2

2

1

ELŐIM A.

A mi segedelmünk legyen az atyának, a fiúnak, és a szentlélek istennek nevében! Amen!

Örök mindenható Isten! ki egyedül vagy szent és fölséges! első érzésünk e házban a te imádásod, legelső szavunk a te nagy neved, legelső gondolatunk a te fönséged! — Hozzád emeljük rebegő imánkat, ezen kedves szent napunk reggelén, hogy mi, kik gyarlók, gyengék vagyunk, imádjunk Tégedet, ki dicső, szent, végetlen bölcsesség, örök jószág, elfogyhatlan szeretet vagy. Leborulva, és töredelmes szívvel esdeklünk bocsánatot, hogy merészlünk bűnös voltunkban hozzád közelíteni, merészek voltunk Teneked házat építeni, hol dicsőséged lakoznék; Teneked kit az egeknek egei be nem foghatnak, mennyivel kevésbé ez a ház, melyet halandó kezek emeltek.

Tekints le megbocsátó kegyelemmel óh mennyei atyánk, hódolatunkra, midőn zsöngé áldozatunkat imádásodnak megújult hajlékában neked bemutatjuk! — Tied uram istenörömtől repeső szívünknek hála lánggal lobogó áldozatja, hogy nekünk a szülék iránti kegyeletnek, a haza, és egyház öröm napjának megülésére, ezen megújult imaházban egybegyülésre alkalmat nyitottál. Add reánk áldásodat atyánk, hogy legyen ez óra, e nap, legyen egész életünk szentelve imádásodnak, szentelve üdvösségünknek! —

Te ismered óh mindentudó, miben szükölködünk leginkább a végre, hogy a Te szeretett választott néped legyünk, hogy család körünkben jólét, öröm, boldogság lakozzék, hogy magyar nemzetünk hire, neve, szerencséje, dicsősége magasztalva legyen e föld kerektségén! — Add meg kérünk mind azt a mi e végre kívánatos és üdvös. Ne legyen fogyatkozása soha nemzetünkben az istenfélő derék atyáknak, és hű édes anyáknak. Ne boruljon soha többé sötét fellegbe magyar hazánknak szabadságesillaga, és ragyogjon mint fényes nap szentegyházunk, a tudományban és szent erények sugaraiban! — Áldásnak forrása, atyáink véd Istene, küldj lelki testi áldást bőségesen e föld minden népeire, töltsd ki áldásod gazdag tárházát hazánkra, a Te magyar népedre, kit

már egy ezred év előtt, e szép *Kanaánra*, *Kárpát* bércein által vezéreltél. Áldd meg Uram Isten országunk fölkent királyát, bölcsességnek, igazságnak kegyelmességnek lelkével, hogy népe szeretetében keresse, és lelje örömét, biztonságát, dicsőségét. Áldd meg, Uram Isten a királynőt a női és anyai erények mennyei kincseivel, hogy jó példával ragyogjon a magyar nők és anyák előtt. — Áldj meg Uram Isten mindnyájunkat ez ország minden népeit a szeretetnek, egyetértésnek lelkével, hogy egyesült akarattal, és lángoló hazaszeretettel védjük ápoljuk e haza közjólétét. —

Szent — szent — szent vagy óh Isten, szentelj meg minket, kik ez uj imaházban a Krisztusban szent testvériségünk jeleül egy kenyérben, egy pohárban, egy hitben, egy reményben részesülendők vagyunk. Jobbuljon meg itt a bűnös, béküljenek ki, kik egymással gyűlölködnek, vídámuljanak meg kiket búbanat eseszt. —

Imádjon, dicsőítsen Téged óh szent Isten a nagy mindenség. — Uram, legyen meg akaratod, szenteltessék meg a Te neved e földön, mint a mennyben. — Uram Isten! hallgass meg minket szent fiadért a Krisztusért mi urunkért, és megváltónkért! Amen!

Tiszteld atyádat és anyádat.

Százados emlékünnepélyi és templomszentelési egyházi beszéd.

Alapige: „Tiszteld atyádat és anyádat hogy hoszu életü légy
e földön, melyet a te urad Istened ad teneked.“

Szent könyv, 2. Mózes. XX. 12.

Ak a tenger örvényei közül, egy csöndes sziget révébe menekülhetnek, mily édes kéjjel pihennek annak zöld virányain! — Tenger az élet is, rakva van örvényekkel, a szenvedélyek vihara hány-vet minket a magasból a mélyre alá! Legyen hát kedves és szent hely mindig előttünk a templom, e legszebb virány az élet tengerén; édesdeden elcsöndesedik itt az élet tengerén, a gondok szirtjein hányatott szívünk, fölülül és új erőt merit a világ zajában kifáradott lelkünk.

Üdvözöllek azért szívemből én a templomnak sáfára, titeket a Krisztusban kedves atyámfiai! — ezen romjaiból a vallásos kegyelet által diszes új alakban föltámadott szent hajlékban! — Kik az élet mindennapi nyügeiből kibontakozva, a templomnak szellemi szépségét gyönyörét áhitjátok, jertek vegyetek enyhületet, mint a szomju szarvas az üdítő forrásnál! — Jertek élvezzétek az égi italt melyet e szent hajlék buzogtat. —

Avagy talán kik megbámultátok a világcsodálta templomokat, a hajdan- és ujkor építészeti műremekeit, csekélylenétek-e ezen egyszerű szerény hajlékot, mert nincsenek ebben arannyal kirakott fényes oltárok, festészeti műremekek, kéjben ringató zene, arany himzetes öltönyű papi fejedelmek, vakító fényözönnel ragyogó csillárok? — — — Óh ne siessetek, kérlek, az télettel! — — Ám legyenek azok az építő művészet csodái, de ha századokon át egybe hordott köveik szólhatnak, nem tudom, nem kiáltana-e az égre föl a rajtok izzadott fizetetlen szolgál sereg veritéke? — És volt egy fényes templom, melynek ajtai is arany sarkokon fordultak: a Salamon ragyogó temploma a Szionon, hanem mikor az Ur látta hogy abban árulnak, vesznek és ámitanak, így dorgálá az álnokokat: „*Meg vagyon írva: az én házam imának háza, ti pedig azt latrok barlangjává tettétek.*“ —

Távol legyen tőlem a nagyszerű, és szép diszben épült templomok kicsinylése; — de valamint a legszebb emberi alaknak is valódi szépségét s bájait a benne működő szép és nemes szellem adja meg, úgy a templomok igazi szépségét, jelentőségét az épülésöknek alapul szolgáló eszme és érzület eszközli. — Mit ér a legbájosabb termet, és ragyogó szépség, ha a szív koldus, a szellem silány? — Már most eszméjétek kérlek, ezen az utazóktól meg nem bámulandó egyszerű imaházat. Ennek eredete, a tüntetés- és öndicsőítő hiúságtól távollevő vallásos kegyelet, s hazafiui köteleességérzet, mely akarta hogy itt az Isten dicsőségének egy új hajléka épüljön, gondoljátok meg ennek rendeltetését, mely nem kevesebb, mint hogy itt, hol évek hoszu során a romok fölött némaság borongott, a hazaszeretet, a lelkieméret szabadságának evangélioma hirdettessék, és tin magatok fogjátok mondani: hiányozzék bár e hajlékban a külérzékeket elbájoló pompa fény, a mi amugy is az eszmét háttérbe szorítja, de nagy és szent az eszme, a cél, melyért ez imaház építettett, tehát „*szent ez a hely, és a menny kapuja.*“

A mit mondék, azt általánosan, bármelyik templomunknak megújztatása alkalmára elmondhatnám. Ámde a mi jelen templomszentelési ünnepélyünkhöz, a gyermeki hála és kegyelet emlék napja is csatlakozik. A szülék iránti tisztelet szép virágfüzérét mutatja föl előttünk e nap. Régen porlanak a nemes hamvak, de az azokból magasb létre költözött szellemek, tán az égben is örvendezhetnek, ez ünnepély fölött, melyen a háládatos utódok hálát mutatnak be a jóságos Istennek, hogy e szüléket birták egykoron. És lehet-e méltóbb tárgya a hálaemléknek, mint a jó szüléket megköszönni Istennek? Milyen sokan vannak, kik az atok rossz neveltetésök miatt sulyosodott meg. — Ti, kiknek az ég jókat rendelt, rebegjétek hálát Istennek, a legnagyobb áldásért, mi részetekbe jutott.

Ünnepélyünk becses emléktárgyai, a ti édes szüleitek voltak: nemes gróf *Gyulay Lajos*, és nemes grófhölgy *Gyulay Kostantin*, *Kun László* grófnő! Édes atyátok üdvözült gr. *Gyulay Ferencz* 1765 jan. 4-kén, édes hú anyátok *Kohányi, Kácsándy Zsuzsánna* üdvözült grófnő, épen jelen évünk, és napunk század fordulatan, 1767 szept. 27-kén, születtek volt. Az ember élete e földön — mondja a zsoltár író, olyan mint az árny: változó, mulandó! A nyolcz testvér közül kik e nemes törzsből származtak csak ti üdvözlitek, tisztelt testvérpár, e század fordulatú szép emléknapot. Az atya korán elvétellett töletek, és nem nevelhetett titeket, de a jó anyát, az életnek e szent áldását, ki az istenfélő és hazafias, nevelést adta ti nektek, az ő választásának köszönhetitek.

Méltó hogy kegyeletteljes hálával emlékezzetek meg e napon drága szüleitekről!

Kik az emberiség szent közösségénél fogva itt ma résztvevünk a szülők iránti kegyelet századfordulati emlékünnepevényben, nem ismertük mindnyájan a nemes törzset; de tudhatjuk azt, hogy nem a hiuság vására történik itten. Csak jó szülék sirhantján nyílik a hálás emlékezetnek szép bájvirága. — Kik derék honfit és honleányt neveltek, azok lefizették a haza iránti nagy és szent tartozást. Ilyen szülék voltak századfordulati ünnepélyünk becses tárgyai! — Midőn látjuk a nemes gyümölcsöt, lehet-e kétségünk a termő-törzs felől? — Ugyanazért teljes szívünkéből, a közvetlenül érdekelt háládatos gyermekek kegyeletével öszhangzóan óhajtuk mindnyájan: *Legyen áldott a jó szüléknek emlékezete!!!* —

És én, a ki ezen a milyen szép, oly ritka ünnepélyen nem maradhatok hallgatagon, mert annak tolmácsolójává állítottam, a Jehovának ama nagy parancsára kívánom fölhini becses figyelmeteket k. a.!

„*Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hoszu életü légy e földön, melyet a te Urad Istened ád teneked!*“

*
*
*

Mily ritka, nagyszerű tünemény! Egy mozgó hullámzó zajgó népvándorlás a pusztában! — *Izrael*, az Urnak választott népe, több mint öt százados rabszolgaság bilincseit a zsarnok *Faraho* lábaihoz veti, és kiköltözik annak birodalmából „*Egyiptomból a szolgálatnak házából,*“ megindul őseinek szabad és boldog *Kanahánját* visszaszerezni. Nagy vállalat, egy néphez illő! de a mely csak egy az Istentől ihletett népvezér, a dicső *Mózes* lánglelke, és ennek testvére a varázs beszédű *Áron* főpaprak szellemi tekintélye által, indíttathatott! mert a szánandó nép a hosszas szolgaság igája alatt, elvesztette volt szabadság érzékét is, annyira, hogy a pusztábani bujdosás nélkülözéseit, küzdelmeit, sanyarait nem tűrhethén, lázangó szidalmakban tört ki vezetői ellen, és vissza sovárgott az egyiptomi szolgaság husos fazékaihoz. „*Vajha emésztettünk volna meg Egyiptomban, mikor a fazék hus mellett ültünk vala, miért hoztatok minket e pusztába, hogy mind e sokaságot megölnétek éhséggel?!*“ (2 Mozes XV. 21.) — Ilyen elsülyedt néppel hazát alapítani, nem lehetett semmi kilátás, azért 40 évig bujdosatta őket a böles vezér, hogy a szolgaságban megcsökönyösült, megromlott öregek elhullván, a szabadságot imádó ifju nemzedékkel kezdődjék meg a nemzet új korszaka! — Ilyen rakoncátlan lázangó daczos népet, emberi tekintély és törvényekkel a nagy célra vezetni, merőben lehetlen lett volna. Az

erős Istennek kellett közbe szólni! A bujdosás 3-ik hónapján a *Sinai* hegy lábainál remegésben váró népnek, kürtzengés és dörgő villámok között kő táblákon kiadott *tíz nagy parancsot* hoztak le *Mozes* és *Aron* az urtól a *Jehova* erős Istentől. „*Mind az egész sokaság látta a villámokat, a hegynék füstölgését, hallotta a kürtök zengését, a mennydörgéseket, és ezeket látván és hallván, megrémülének és távol állának.*“ — És az elébb olyan daczosan lázongó nép meghunyászkodék mint a féreg, és „*monda Mozeshez: Szólj te nekünk és engedünk, ne szóljon nekünk az Isten hogy meg ne haljunk!*“ (2 Moz. XXI. 18, 19.) Azóta mostanig majdnem öt évezred merült el az idő végetlenébe, és ki tudná fölszámlálni hány nép és nemzet töröltetett el a föld színéről nevével együtt, mert csak emberi törvényekhez ragadt; ime a zsidó nép elszórva bár a földnek színén, de mint *Dániel* az oroszlanok verméből, és ama három zsidó férfiú a tüzes kemenczéből, ezer meg ezer veremből, és izzó tűzből megszabadulva, ezen isteni tízparancs által összetartó népcsaládot képez, mert nem veszhet el soha egy nép, mely isteni törvényekhez ragaszkodik és tiszteli azokat. Népek, nemzetek t. i. nem természeti halandóságnál fogva, nem is fegyver miatt, hanem csak erkölcsi elaljasodás, az isteni törvények, és örök igazságok megrontása miatt enyészhetnek el. *Roma* egykor a fél világnak irt törvényeket, de igazságtalan, jogtalan, istentelen törvényeiben, saját romlásának enyészetének magvát viselte, és el is veszett; és ime, az ő fegyveres legioi által szétszórt zsidó nép istentől vett törvényeinek dönthetlen várában él! — — Kérdeitek talán: mit tartozik reánk a zsidó népnek kő táblákon kiadott törvénye? — Felelet: a mi egyszer igazság és isteni törvény, az nemcsak egy népnek, hanem az egész emberiségnek törvénye. Ilyenek a *Sinai* hegyen kiadott isteni törvények. Szentesítette azokat maga a *Jézus Krisztus* az emberiség megváltója. Emberektől származó törvények, ha azok az istenivel ellenkeznek, változók, enyészendők mint az árnyék, de a *tíz nagy parancsolatnak* érvényét az idő el nem törölheti. Az ezekben rejlő erkölcsi eszmék megvalósításában rejlik bármely népnek fenmaradása, és üdve; úgy hogy nem kell nekünk más ellenség, mert ezen isteni törvényeknek megtapodása megásná sirunkat, és el jönne a „*nagyszerű halál*!“ mert akár mely nemzetnek, rendelkeznék bár xerxesi haderővel, meg vagyunk napjai számlálva, ha megtapodja az isteni örök törvényeket, vagy ha, a mi egyre megy, az erkölcsi törvényektől elvetemedve vétékből vétékbe süllyed.

Hanem hát szálljunk a mi közvetlen tárgyunkra, melyet ama tízparancsból vettünk!

„*Tiszteld atyádat, és anyádat* — ugymond a nagy törvényadó —
hogy hoszu életü légy e földön!“

Az ígélet, mely ezen parancs hű betöltéséhez köttetett, mutatja hogy a *Mozes* népének a szellemi műveltség legalsó, kezdetleges fokán, nem volt annyi fogékonysága, hogy az eszményiért, jutalomra való kilátás nélkül, hevülni, lelkesedni tudjon. Hogy pedig épen hoszu élet ígértetik a hűnek, a születisztelőnek, az főkép abban leli magyarázatát, mert a *Mozes* törvénye a szüléknek még szidalmaztatását is halállal sujtotta, (2 Moz. XX. 14) mely által valóban könnyen megrövidülhetett az élet! — A *Krisztus* evangeliomától, fölvilágosult, megnemesített keresztyén, az erényt önbecseért, nemcsak jutalom kilátása nélkül, hanem anyagi hátrány, sőt szenvedés daczára tiszteli, imádja, követi. Különben is atyját, anyját, tisztelni szeretni, minden tanítás, vagy parancs nélkül is, olyan természetes érzelme a szivnek mint a mezőnek tavaszi kivirágzása. Hideg fagyos volna a sziv ez érzelem nélkül és képtelen bármely egyéb emberi érzelemre. Kit, és mit tudna tisztelni, szeretni az olyan otromba vad állat, ki az atyát, az anyát nem tiszteli? — *Atya!* lehet-e ennél tiszteletre méltóbb név e földön? — Minden czimek között, ez legtiszteltebb minden népeknél, tisztelt név ez már régiségénél fogva is, mert mielőtt a népek, a fejedelmek léteztek volna, megvolt az atya, ő volt a családok fejedelme, és soha az ember nem élvezett edesb boldogságot, mint az atyák, a pátriarkák fejedelmi, költőies korszakában, mikor angyalok látogatták a gyarló földet, és égi szózatok vigasztalták az embert közdelmeiben! *Atya!* mily eszményies, szép és szent volt e czim minden korban, ezzel szokták megtisztelni a honszabadítókat, a népek jóltevőit, s legyen bár gyakorlatilag legmagasb czim, a mai korban, a fejedelmi, a királyi, de csak akkor valóban nagy és dicső a király is, ha méltán adhatjuk nevéhez ezt a három szót: *a haza atyja*. Az az ország erős, és boldog, melyben a családok élén tiszteletre méltó atyák intézik a család ügyeit; az a hon virágzó és dicső, melyben a család tagjai előtt az atyák tiszteltetnek. Jaj a nemzetnek, melynek ifjúsága kicsapongó ledérségében az atyák, az öregek iránti kegyeletet, tiszteletet megszeghetlen törvényül nem tartja, az ilyen ország bizony igen beteg, és idejében való orvoslás nélkül enyészetre rohan. Független szabadságában dicső és rettegett volt hajdan *Hellász* földje, a bölcsek, a muzsák, és szabadságnak szép hazája, míg szent törvényül tartatott, hogy a fiak az atyák és öregek előtt fölálljanak, és a gyűlésekben ne szóljanak, mikor pedig ez a kegyelet úgy el fajult volt, hogy a gyűlésekben az ifjak, a véneknél bölcsebbek kívántak lenni, s emezek szóhoz is nehezen jut-

hattak, mikor az athenei ifjuság egy a színházba későn jött, helyet kereső öreget kigunyolta, az ifjuság szívének ezen benső romlottsága jelzője volt a haza közelgő szolgáltságának melyet gyorsan el is hoztak a romai *Flaminius* legioi! Ime milyen nagy hordereje van e rövid törvénynek: „*Tiszteld atyádat!*“ — És kevesebb volna-e a törvény második cikkének: „*Tiszteld anyádat!*“? Bizonyára semmivel sem kisebb, mert az anya a halállal viv rettenes harczot az anyává lételért. És ez még nem minden. Ez az élet-halál harcz csak első láncszeme azon szakadatlan önfeláldozásnak, a gyermek boldogságaért, üdveért, melyre csak az anyai szív képes. — Az első nevelés gondja az édes anyáé és ez által az ő kezébe van letéve a nemzetnek boldogléte, nagysága, dicsősége. Mig az anyák jók, fedhetlenek, tiszta erkölcsűek voltak, úgy hogy egy *Kornelia*, legszebb ékszereiül jól nevelt gyermekeit tartotta, addig nagy és dicső volt *Roma*, mikor pedig a világ fővárosának női, fényűzésbe, kéjekbe sülyedtek s úgy elfajultak, hogy csecsemőiktől, az anyai emléket megtagadni, sőt a magzatot méhökben elveszteni divattá lett: „*Roma ledült s rabigába görbedt!*“ — Ha tisztelettel emlegetjük *Hunyadi Jánost*, hajoljunk meg a *Szilágyi Erzsébet* nevére is ki mig férje csatadöntő karral szétzuzta a haza elleneit, otthon imádkozék a hőséért, és *Mátyást* a leendő nagy királyt nevelé a haza dicsőségére; ha nemes lánggal dobog föl szívrünk a *Rákóczi Ferencz* nevére, buzduljunk tiszteletre a nemes *Zrínyi Ilona* emléke előtt is, ki a szabadság hőségének gyermek szívébe, a szabadság szent szerelmét, édes anyai hű gondnal csepegtette. Ime megmérhetlen nagy hordereje a nemzet dicsőségére, a régi törvénynek: „*Tiszteld anyádat!*“

Boldog nemzet az, mert jövője isteni törvény által van biztosítva, melyben az atyák, anyák, kiérdemlik, és birják gyermekeiknek, az ifjuságnak tiszteletét, kegyeletét! Azok a családok, melyekben ilyen kegyelet hiányzik, az atyák az anyák, kik ezt saját romlottságuk miatt sem birhatják, az ifjak kik megcsufolják az atyát, az anyát, kiket bölcsek Salamon azzal átkozott meg, hogy „*szemeiket ki ássák a völgynek hullói*“ (Péld. XXX. 17), rothadt tagok, a nemzet testén. — Áldásban marad ellenben mindig a derék szülék emlékezte, és nem halnak meg soha, mert a háládatos gyermekek keze, a kegyelet hervadatlan virágaiból füz nekik érdem koszorút. Mind ilyen szülét és gyermeket adjon a jóltevő ég a mi magyar hazánknak! —

De hát gyermekeknek beszélek!-e én ez ünnepélyen? hogy csak a szülék iránti tiszteletet emlegetem — — Óh fellegtelen szép hajnal koránya életünknek, mosolygó vidám örömeid gondtalan játékaiddal, mikor a nap szebben derengett, a rét virágai bájolóbb színben ragyogtak, mikor egy himes pillangó nagyobb örömet okozott, a világ-hódítók babérainál; mikor a jó atyának haza érkezése, az édes anyának meleg csókja dúsabb kincsünk vala, a tudós buvárlatok vívmányainál. — Óh te keserű csalódást, és bűn súlyát nem ismert ártatlan kor, mily régen, és vissza hozhatlanul el repültél tőlünk! csak egy-egy fölszálló mély sohajtásunk jelzi hogy voltál!!! — — És kivált mi éltesebbek, kiknek arcunkon az idő, mint földjén a földmives barázdákat vont, mi valóban, azt kérdezhetjük: *hol van az atya, hol van az anya, a kit tiszteljük?*

Van — van egy jó édes anya, melynek mindnyájan gyermekei vagyunk, mert édes emlőin táplálkozunk, keblén védelmet találunk, mely a költő szép szavai szerint *„bölcsőnk volt, s egykor sirunk is leend, melyen kívül nincsen számunkra hely.“* — E köz édes jó anya, óh mi volna egyéb? ő az, ő az, a szeretett haza! — Az Ur V-ik parancsának szelleme ezen drága közanyánkat is magában foglalja, és — nincs kétség benne — ezen parancs ellen vétkezik a ki hazájának jólétét, üdvét, teljes erejéből nem gyarapítja, törvényeit nem tiszteli. — *„Mindazoknak“* — úgy mond a nemes Cicero — *„kik a honnak javát, dicsőséget gyarapítják, az égben kijelölt magasztos helyök van, hol örökké tartó üdvét fognak élvezni, mert semmi sem olyan kedves Isten előtt, ki a világ egyetemet kormányozza, mint az embereknek állami egyesülése, vagy is a haza; ezeknek igazgatói, boldogító kormányzói az égből küldetvék, és az égbe vissza térendők“* (Cicero Scipio álma 3. feje.) Hazám fiai, nemes magyarok! — egy nemzetnek sincs méltóbb oka hazáját tisztelni, és lángoló szeretettel ölelni mint nekünk. *„Ez a föld melyen apáink vére folyt! Ez melyhez annyi szent nevet egy ezred év csatolt.“* Ez melyért a száműzötteknek szive megreped. — Ha Izrael patriarkája Jákob, az idegen földről, haldokló órájában is visszasírt elhagyott hona ege alá, bizonyára ezerszer több okunk van nekünk atyáink vérétől szentelt hazánk földét, lángoló szeretettel csókolnunk. *„Romlott szív és romlott elme, kit hazája hű szerelme szép tettekre nem hevít!“* A hazaszeretet az erények báj virága, de valamint a virág értékét az neveli, ha abból nemes gyümölcs terem, úgy a honszerelem értéke abban áll, ha a haza törvényeit, szabadságát, alkotmányát, tetteink által tiszteljük, művelődési és jótékony intézeteit gyámolítjuk, és ha jön ama nagy óra, melyben a haza vagyonunkat, életünket kívánja áldozatul, készen talál minket az ál-

dozatra. *A honszerelem az erények virága*, de hát ne legyen az csinált álvirág, melynek nincsen illata, mely sűrűn lebeg az ajkon, szivben nem lakik. Ki a hazát csak érdekből, hiúságból, rangkórságból, a hivatalért szereti, kinek mindegy, ha az ördögtől kapja is a hivatalt, csak hogy megkapja, az nem hazafi, inkább hazaáruló. Most a béke áldásait élvezzük a haza földén, de a jövő Isten titkában van; viradhat nap, mely próbára hívja honszerelmünket. Korszakunk terhet visel méhében, a vágyak forronganak, következni fognak nagyszerű napok, élet halálnak vészes napjai. Magyar hazánk csak úgy állhat meg a vészek között rendületlenül, ha összeforrva, a haza és szabadság szeretetben egyesülve találják azok a hazának minden gyermekét. *A honszerelem legnemesb érzelm, a valóban nagyok és dicsők tulajdona volt ez mindig, maga a Jézus Krisztus megszentelte ez érzelmet, s örök példát adott felőle ama drága szent könnyecseppekben, melyekkel földi hazájának közelgő romlását megsiratta: „Jaj neked ó Jerusalemben, egyik kő a másikon nem marad benned!”* Hazám fiai, leányai vigyázzatok, nehogy egykor bűneink miatt kelljen hazánkat megsiratnunk! — Ugyan azért azt mondó vagyok, tartsuk szentségben az Urnak parancsát: tiszteld, szeresd, imádd a hazát, drága szent atyádat, anyádat! Hiszen a haza minden lehető kincsünket magában foglalja. —

Ámde én itt el nem hallgathatok. Van a hazában egy szellemi anyánk: *reformált anyaszentegyházunk*. Ime elengedhetlen tiszteletünk, szeretetünknek nagy tárgya, legszellemiebb anyánk, mely születésünk-kor keblére vett, imádkozott érettünk, életünk minden szakaszában elménket értelmünket világosítja, szivünket nemesíti, a szenvedések között bátorít, vigasztal, fölemel, az evangéliom — ama mennyből hozott bölcsészet által! — Ha édes anyád iránt, ki szive alatt hordozott, keble tejével táplált, hálatartozásodat soha le nem róhatod, épen úgy reformált anyaszentegyházadnak is, a tőle vett szellemi áldásokért, örök-ké hálaadása leszesz, bár mennyit tégy érte. Ezt pártolva hazánk érdekében is áldásos szolgálatot teszünk, mert három század bizonyossága szól a mellett, hogy reformált szent vallásunk nagy elvei a felvilágosodásnak, a szabadságnak biztos zálogai. Minem hiszszük, és nem hirdetjük a türelmetlenséget, hogy más vallásban nem lehetne üdvözülni, és kérlek is atyámfiai! hogy más vallásu felebarátainkat nemcsak türjétek hanem szeressétek a *Krisztus* szellemében, hanem azt életünk nagy áldásának ismerjük, tarthatjuk, hogy e szabadelvű szent vallásban születtünk, és neveltettünk, mert annak elvei, biztosítják minket a babona, vakhit, a pap uralom irtózatoss veszélyei ellen, biztosítják drága nem-

zetünket, azon borzasztó politikai, és szellemi rabszolgaság iszonyai ellen, melyek alatt a reformatio, vagy tökéletesedés, világossága elől elzárkozó országok, kiskorúságra kárhoztatva nyögnek. Ime milyen nagy és szent érdekek követelik tőlünk, tisztelni szeretni szellemi drága anyánkat hitbeli dicső őseink vérveritőkező küzdelmein, s áldozatain szerzett anyaszentegyházunkat, melyet a maga evangéliomi szent tisztaságában maradékainkra átszállítani elengedhetlen kötelességünk!

És most üdv, és áldás legyen Istentől mind azon nemes lelkeknek, kiknek szívében az élő vagy elhunyt szülék iránt hálás emlék él, s a mi ezen nemes érzélemmel szellemi rokonságban van, a hazának, és anyaszentegyháznak buzgó szerelme szent lánggal lobog! — Üdv és áldás legyen azon szép példáján a szülék iránti kegyeletnek, mely e mai napon, az egy század előtt született derék atyának, és hű édes anyának emlékét megújítandó az Isten imádására e szent hajlékot fölépíttette! — Háladatos fiu, gróf GYULAY LAJOS nemes hazafi! ki tisztelt nővéreddel együtt szüleid emlékének e napot szenteled, egykoron a te hamvaid is porlani fognak, de addig, legyen jutalmad a mit az Ur a születisztelőknek ígért, hoszas, és boldog élet e földön, hazánk- és anyaszentegyházunk iránti szeretetéből pedig számazzanak olyan tettek, melyek által szép ősi neved, nemzedékről nemzedékre kegyelettel, és áldásában emlegettessék, fennmaradjon, fényben ragyogjon!!!

Te pedig egyszerű szent hajlék, istennek háza, mennynek kapuja! állj fönn és hirdesd az utánunk jövő korszakoknak, mely fiui kegyelet, mely jó szülék iránti szent emlékezés emelt föl tégedet szomoru és hallgatag romjaidból! Legyen mindég buzgó kéz, mely védjen az idő duló, romboló hatalma ellen! Hirdesd e bájos marosi völgyen keresztül utazó vándornak, hogy falaid között *Árpád* apánknek bájjengzetű nyelvén hirdettetik a *Krisztustól* vett szent szabadság evangélioma! A szenvedő, a bűnös, a beteg szívek, keressenek és találjanak benned könnyebbülést, vigaszt, és gyógybalzsamot. Hangozzék falaid között Isten dicsőítése, reformált szent vallásunk által légy egyik erőde, édes hazánk drága magyar nemzetünk szellemi művelődésének, polgári és lelki szabadságának, melynek szép fényes napja soha többé fellegbe ne boruljon! Ugy legyen! Ámen!

(Az uri szentvacsorának a hivek közötti kiosztásával az ünnepély befejeztetett.)

AZ IGAZAK HÁZA, VIRÁGZIK.

IMA ÉS EMLÉKBESZÉD.

A M. NÉMETI GRÓF

GYULAY LAJOS

ÚR ÁLTAL, FELEDHETLEN SZÜLEINEK, NÉHAI M. N. GRÓF

GYULAY FERENCZ

KAMARÁS, ÉS NEJE KOHÁNYI

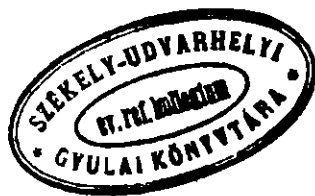
KÁCSÁNDI ZSUZSÁNNA GRÓFNŐ,

SZÜLETÉSÜKNEK SZÁZADFORDULATI EMLÉKNAPJÁN TARTOTT EMLÉKÜNNE-
PÉLYEN A KIS-SOLYMOSI REFORM. TEMPLOMBAN.

ELMONDTA, A SZERZO

DEMETER LAJOS,

KIS-SOLYMOSI REF. LELEKÉSZ.

I M A.

Az emlékezet szent könyüi állanak szemeinken óh örökkévaló! — a legszentebb emlékezeté, mely e földön lehet. — Azok születésének századik évnapja emlékének szenteljük e napot, kiket ezen kicsiny egyház fölvirágoztatására küldöttél volt e földre, s azért gyültünk szent templomodba, hogy dicsőítsünk, imádjunk tégedet, ki magadhoz vetted kiket nekünk adtál volt. — Nem tehetünk érettök egyebet, atyánk, csak egy imát, egy hervadó koszorút, szentelni árnyékaiknak!

Óh ez is édes nekünk, ez is boldogít minket! — Hálaival tartozunk irántad életünk Ura, nagy Isten! hogy ez érzelmet keblünkbe oltottad, mert ez tesz legszólóbb tanuságot égi származásunkról. — Csak az ember emlékezete terjed a földön túl, a halál utánra is, csak ő nem feledti el halottjait! — A szeretet melylyel édes mieinket karoljuk e földön, nem alszik ki a sirhalomnál sem, megvilágítja a halál éjelét, s át kíséri őket az öröklétbe! —

Óh mert most is látjuk őket lélekben, kik szívünknek oly drágák valának! Forróbban nőttek életünkhöz, mintsem a halál végképen elszakaszthatta volna őket tőlünk. Az édes atya és édes anya nem láthatja-e meghalt gyermekeit, az árvák szüleiket, az özvegy hitvesét, midőn a sirhalomnál megállnak, s leteszik hamvaik fölé az emlékéldozatot?! — Óh bizony az elhunyt kedvesek képe, vissza tükrözi magát a sírók könyüin, s a föld ilyenkor egy pillanatra összeolvad a mennyországgal, a földiek ölelkeznek a mennylakókkal!

Nem, — nem lehet, hogy azok kiket oly igen szeretünk, örökre elveszenek, túl a síron viszontlátandjuk őket! Ott van romolhatlan hajlékunk, melyet a Krisztus készített! ott van a testvér lelkek örök együttléte!

És midőn azokról emlékezünk meg, születésöknek századik évnapján, kik az erény szent bajnokai valának, kik a vallásért, az emberiségért éltek-haltak, dicső tetteiket s áldozataikat emlegetjük, óh Isten, mennyire fölglyujtja az emlékezet lelkünket hasonló erényes tettekre, mennyire vágyakozunk mi is az utódok halás emlékezete után, mennyire

vágyakozunk, hogy a mi nevünk után is, valami nemes tett, jó emlékezet fön maradjon a földön!!! —

Óh Isten! óh lelkek lelke! Szenteld meg ünneplésünket, melyet azok születési századik évnapjául szentelünk, kik földi életökben az erény bajnokai voltak, de most csöndesen nyugosznak a sirhant alatt! — Hiszszük nevedik boldogságuk az égben, látván, hogy nem feledtük el őket hálátlanul!

Legyen ez a nap záloga a viszontlátásnak, előmozdító eszköze a földi élet megnemesítésének; legyen ez a nap megszenteltetett mindkét hazánkra, a földre és az égre nézve! Ámen!

Az igazak háza virágzik.

Emlékünnepeleyi egyházi beszéd.

Alapige: „Az igazak sátora virágzik.”

Szent könyv. Péld. XIV. 11.

Ritkán elé forduló ünnepély ez kedves atyámfiak! - Ilyent mi még nem ünnepeltünk. Ma ezen *kis-solymosi* reformált egyházunk pártfogója, kinek jótékonytsága nélkül ezen egyház, mint a gyermek kártyavára, tán összeomlana, kinek vallásos buzgalmából épült ezen szent ház, kinek ezen egyház iránti hő szerelme 1865 junius 3-kán üdvözült édes anyja halálának 39-ik évnapján 1000 forint urbéri kötvénynek, a méltóságos egyházi főtanácsához való letétele által, ezen egyház lelkeszi állomását örök időkre biztosította, kinek azon kegyes ígérteét van szerencsém birni, hogy ezen egyházat bővebben is biztosítani legnagyobb örömmel óhajtja; egyházunk pártfogója m. németi gróf *Gyulay Lajos* ur, ma, boldog emlékü gróf *Gyulay Ferencz*, és kohányi *Kácsándy Zsuzsánna* grófnő kedves emlékü üdvözült szülei születésének századik évnapját fiui hálás kegyelettel ünnepeli. Azon napot, melyen a már üdvözültek, ma száz éve annyi jónak és rosznak, annyi örömnök és fájdalomnak indultak elébe, azon napot, melynek egykor, száz év előtt, a boldog szülék olyan nagyon örvendeztek, melyen gyermekeik születéséhez az olthatlan lánggal égő szülei szeretet, annyi vágyakat, annyi reményeket fűzött! — Ritka ünnepély hát ez k. a.! S azért mondám, ilyet mi még soha nem ünnepeltünk; és nem is hallottunk, hogy lett volna még oly háládatos fiu, ki szülei születésének századfordulati napját megünnepelni kívánta volna. — De nem csak mi vagyunk, kik egyházunk nemes pártfogójának kegyeleti ünnepélyében részesülünk; más testvér egyházakban is, hol a tisztelt grófnak birtoka van, kegyeletesen ünnepelnek ma. Ugy van! nemesak a mi kicsiny egyházunk föntartására adta az egek ura ezen dicső grófi családot, hanem mint a jóltevő nap világosságot, áldásos meleget áraszt, úgy e nemes grófi családnak valahol birtoka vagy, vallás különbség nélkül élvezik az egyházak, pártfogását. —

Jertek hát k. a.! osztozzunk mi is a háládatos fiunak, ezen vallásos kegyelettel szentelt ünnepében, melylyel megdicsőült kedves szülei

születésének, századik évnapját megüli. Dicsőítsük istenünket, hogy egy ily vallásos érzelmű családdal ajándékozott meg, melynek a szent vallás iránti hő szerelméből áll fenn ezen szent ház, ezen márvány szószek, milyennel becses honunkban, még csak három egyház dicsekhetik, s ezek is csak annak kegyéből, kiéből ezen egyház. — Jertek vegyünk részt, az ezen ünnepélyt rendezőnek fiui hálás érzelmeiben, adjuk a gondviselést, hogy valamint neki, úgy nekünk is megengedte érnünk, boldog emlékü kedves szülei születésének századik évnapját, vallásos kegyelettel megünnepelni. —

De nem azért szenteljük mi ezen emlékünnepet, mintha ünnep szentelésünkkel a megdicsőülteket a szentek sorába iktatni, üdvezülhetésünk ügyében, a mennyei igaz bíró előtt, közbenjáróinkká, pártfogóinkká akarnók bevallani, és ezek folytán tiszteletünk, sőt imádásunk tárgyává szentelni. Nem — nem. — „Egy a mi közben járónk, az Ur Jézus Krisztus, ki lett nekünk Isten előtt igazságunk, szentségünk, és váltóságunk,“ — tudjuk azt is hogy: „Nincs a Krisztus nevén kívül más név, mely által megtartathatnánk, Ő egyedül ártatlan szeplőtelen, és bűnöktől elválasztatott szent, kinek szájában álnokság nem találtatott,“ és rajta kívül nincsen senkiben másban üdvösség, szabadító, Istennel kibékéltető erő „mert mindnyájan az emberek elhajlottanak, egyetemben haszontalanokká lettenek, nincsen ki jót cselekednék, nincsen csak egy is.“ — Nem is azért szentelünk, a hálás fiuval emlékünnepet, mintha valamely temetési szertartással kívánnók tiszteletünk tárgyait örök nyugalomra kísérni. Óh az ő testi tárházok már rég össze van omolva, s poraik ama magas domb tetején csöndesen nyugosznak, a föltámadás nagy napjaig. Nem, nem az üdvözülteknek szentelünk ünnepet, hanem azért, hogy azon erényeknek, melyekkel a földi pályán tündöklöttek, megemlítése által őket a jelen nemzedéknek példányképül állítsuk, igen jó alkalom lévén erre böles Salamonnak a szent leczkében olvasott ezen szavai: „Az igazak sátora virágzik.“ —

Az istenség látásában gyönyörködő megdicsőült lelkek! tekintsetek alá fénylakotokból, szellemetek lengje körül rebegő nyelvemet, hogy méltó hirdetője lehessen, „az igazak sátora virágzásának.“ Te pedig szent isten segedelmeddel, légy velem!

* * *

„Az igazak sátora virágzik“ külsőleg is, de virágzik magasb értelemben bensőleg. A külső virágzást az idő vaskeze szétrombolja, Ártimézia pompás temetőt készít, hogy szeretett férje nevét megörökítse.

Perikles megszépíti *Athénét* díszépületekkel, de a mulandóság elrombolta azokat, és helyöket sem ismeri az utóvilág. —

Ugy van! minden építése az embernek romlandó, egyedül az éretnyes élet, mely benne folytattatik, a jó cselekvények, melyeket azokban véghez viszen, csak egyedül ezek maradnak fön. Az emberi kezek által emelt építmények romba dőlnek, de az erkölcsi ház romolhatlan. Ez az a miről bölcs *Salamon* mondja: „Az igazak sátora virágzik!” —

Az igaz embernek háza virágzik:

Először szeretet által. A szeretet az a mi az embert valódi értelemben emberré teszi. Ez az eredeti életből, eredeti lélekből, az Istenből, ki maga is csupa *szeretet*, nemesb valónkba által plántált érzés, melyet az égből számkivetett vándor angyal, a lélek, uti költségül hoz magával, hogy földi pályáján éhét enyhítse, s jaj annak a vándornak, ki ezen égi eledelt elpazarolta, jaj, ezerszer jaj annak, ki azt szívébe, a hidegség és ellenséges indulat penészivel benőni engedi. A szeretet az a mi az életet megfűszerezi. Ez a kisebb s nagyobb társadalmi életnek egybekötő aranyláncza. Ez magának az életnek is forrása. A szeretet még a beszélni nem tudó csecsemőt is érzésének mosoly által való kijelentésére indítja, hogy édes anyjától egy rokonszenves mosolyt idézzzen elő, mint a kölcsönös szeretet jelét. — Vedd ki a szeretetet az emberi szívből, legottan megfagy az, s a felséges teremtmény a *Loth* bálványnyá változtatott feleségéhez leszen hasonló. Vedd ki a szeretetet a társaséletből: hidegség, gyűlölség, irigység, ördögi káröröm költöznek az üresen maradott szívébe, a társaságban élő ember barlangba költözik, *Kain*, testvérének *Ábelnek* megölésére ösztönöztetik.

A szeretetnek jelképe a kültermészetben a vonzó erő. Vedd ki a vonzó erőt a földből legottan pehelyként szétreppen minden *Kordilleráival*, a nagy mindenségben. Töröld ki a vonzó erőt az égi testekből, legottan elkezddódik a mindenséget széttipró nagy revolúció. A világ tengelye eltörik, napok napokkal ütődnek egybe, üstökös csillagok, planéták, elhagyják megszokott, myriados utjaikat, és saját napjaik ellen rohannak.

Igen is, k. a.! a szeretetnek jelképe a kültermészetben, a vonzó erő, mely a taszító erővel súlyegyenben állva forgatja a planétákat és üstökös csillagokat, a nap körül, úgy végre az egész mindenség forog a végetlen ürben a nélkül, hogy ezen temérdek égi testek egymásnak legkissebb akadályára is lennének. Nagy fölszólítás ez arra, hogy mi is erkölcsi valóságok, kiknek szívében a vonzás kimért törvényénél egy sokkal fölségesb és szabadabb törvény, a szeretet törvénye plántáltatott, úgy fussunk pályánkon, hogy egymást utjainkban ne aka-

dályoztassuk, sőt a szeretet karjaival átölelve, mint testvérek menjünk a szeretet Istenének eleibe. Erre buzdít minket édes idvezítőnk, midőn így int: „*Szeressétek egymást. Mint én szerettelek titeket, ti is azonképen szeressétek egymást. Szeresd felebarátodat mint magadat!*“

Azok a dicsőültek kiknek születési századik évnapját ünnepeljük, teljes életökben üdvezítőnk s a nagy apostol szent *Pálnak* a szeretetről szóló intéseit hiven teljesítették. *Jézus* tanítása szerint pedig a szeretet tárgyazza az Istent s felebarátainkat: „*Szeresd az Istent teljes szivedből, teljes lelkedből, s minden erődből, — ez az első nagy parancsolat, a második pedig hasonló ehhez, szeresd felebarátodat mint magadat.*“ Így szól *Jézus*. *Pál* a szent apostol pedig annak természetét rajzolja midőn így szól: „*A szeretet hosszútűrő, kegyes, nem irigykedik, nem cselekszik álnokul, nem fuvalkodik föl, nem keresi csak önhasznát, nem gondol gonoszt, nem gerjed hamar haragra, nem örül a hazugságnak, örül pedig az igazságnak, mindeneket elfödüz, mindeneket remél, mindeneket eltűr.*“ (1. Kor. XIII. 4—7.)

Az Isten és emberek iránti szeretet pedig, különösen kimutatja magát a szív jóságában. Ünnepélyünk tárgyait pedig:

Másodszor. Egyenes és benső szívjóságok mindenek előtt kik őket ismerték tiszteletre méltó volt. Az erény k. a. ! a kötelességek hű betöltésében, Isten törvényeinek teljesítésében áll, melyeket az értelem megismer, az akarat végre hajt De a szívből származnak a cselekvények rugói, melyek által az akarat megmozdittatik; s ha már ezen rugók nem tiszták, ha az Isten törvényei a szívben nem elevenek, nem válnak abban mély érzületté, úgy nem szülemlik meg az erényes cselekvény. Csak a tiszta jó szív az, mely az igazság megismerésében önön ösztönéből veszen részt, és semmit sem kíván, mit az értelem helyben nem hagy, s a lelkiismeret nem parancsol. „*A jó ember az ő jó kincseiből hoz elő jókat*“ azt mondja *Jézus*. Csak a jó és tiszta, szív a boldogságnak lakhelye. „*Boldogok a kiknek szívök tiszta mert azok az Istent meglatják!*“ *Jézus* szava. Boldog az a ki ezen kincsesel bir, mert az ilyen itt e földön a mennyországot hordozza kebelében, mert *Jézus* szava szerint: „*Az Istennek országa nem itt vagy amott, hanem a jó emberekben* vagyon.“

És ezen jó szívvel virágzott ünnepélyünk tárgyanak háza, kiknél az alattok levők, az özvegyek, árvák, szükölködők roppant serege mindég megtalálták az enyhítő vigaszt, úgy hogy még ma is halljuk ama dicsőket emlegető sohajt: „*Oda van a jó szívü gróf és grófnő!*“

Ezen nemes jó szív pedig a vallásos érzületből vette forrását s így virágzott, ezen dicsőült igazak háza.

Harmadszor őseik szent vallásához való hű ragaszkodás által. A vallás legnagyobb kincse a halandónak. Ez azon aranyláncz, mely a földön megjelent mennyei vándort az Istennel egyben kapcsolja. Ez az életnek fája, mely az emberi szivben gyökerezik, koronájával pedig az égbe emelkedvén, tápszerét egyfelől a sziv meleg érzületéből, más felől az égből veszi, és ezen kétféle tápszer által, megérett gyümölcsei az égbe emelkedett koronáról vissza hullanak a földre, hogy annak okos lakosait táplálják. Az életnek ezen paradicsomi fája, a föld vándorait, az ég polgáraivá teszi, s még itt a földön fölállítja az Isten országát, ha azok ennek érett nemes gyümölcseivel táplálkoznak.

Nincsen számalomra méltóbb, s egyszersmind veszélyesebb lény is, az olyan embernél, ki okosságára, lelkiismerete intelmeire nem hajtván, azt akarja elhitetni magával, s az emberekkel, hogy az emberben nincsen semmi felsőbb, semmi nemesebb, semmi magasb, hogy neki egész létezése ezen rövid gyarló földi létben határozódik. Az ilyen törpe épen mint a chinai törpe, csak botorkázik az életnek meredélyes utain, nem talál semmi vigaszra a földi csapások között, nincs semmi a mihez fogódzék, s végre hanyatt homlok rohan a kétségbeesés örvényébe. Nem volt soha veszélyesb tanítás *Voltaire*, *Helvetius* s más Istentagadók tanításánál, kik a dolgok durva bőreztetjén túl nézni nem akarván, nem tudván, az első föltételezett oknál meg állottak, és az emberi lelket, sőt az Istent, s az egész lelki világot tagadták, a vallást zsarnokok által faragott, és a gyengébb nép kezébe adott mankónak, s csak arra valónak állították lenni, hogy a megvakított kábák azon sántikáljanak, míg ők szabadabb szellemmel repülnek, a zavarosba halászni. — Ember vallás nélkül, épen mint sziv és okosság nélkül, nem lehet, mert a vallás nem egyéb a léleknek Istenhez való viszonyánál, mely szerint az ember az Istenben áll, és él, s ezen viszonyak tudásánál, s az ahhoz szabott élet-nél. A honnan a vallás eredetileg csak egy, s minden emberben ugyan az.

De valamint minden földi dologunk különböző, mert köntöst kell venni magára, úgy az eredetileg csak egy vallás is, különböző külső alakban létezhet a földön. Innen vannak a különböző vallások, felekezetek szerint. Azt kívánni hogy a földön egy vallás legyen, annyi mint azt kívánni, hogy minden embernek teljesen egymáshoz hasonló egyenlő arcza legyen. Valamint amaz úgy, ez is teljes lehetlenség. Nem okosság pedig lehetlent akarni, kívánni! —

A vallásnak bensőleg megszentelő ereje hatotta át, tiszteletünk, ünnepélyünk nemes tárgyait míg e földön éltek is, egész lényöket, ez hatott ki egész érzületekre, gondolkozás és cselekvés módokra, szülte

belsejökben az Isten iránti mély tiszteletet, alázatosságot, rendületlen bizalmat, melyek lelköket egészen betöltvén, áhitattá lettek bennök, s csak buzgó imában ömlengettek ki lelkök belsőjéből. —

Ámde nem csak érzésekben maradtak ezek bennök, hanem mint öntudatos buzgó keresztyénekben, kimutatták magokat.

Munkás szeretetben is. Tudták ök, hogy „a hit jó cselekedet nélkül megholt állat.” Az egek Urától nyert világi jókat nemcsak magok s családjuk fölvirágozására, nem csak a szegények, szükölködők, özvegyek, árvák roppant serege fölsegélyezésére, hanem ezen mi *kis-solymosi* reformált egyházunk szükségei fedezésére is, fordították. Valamint más egyház, de jelesen ezen mi kicsiny egyházunk sokat, igen sokat köszön ünnepélyünk nemes tárgyainak, s azok dicső őseinek. Ugyanis a megdicsőült ősök által alapított lelkészi s iskola tanítói állomás nekik, s az ezen ünnepélyt rendező hálás fiu vallásos buzgalmának ragyogó bizonyossága. — Az urasztali s keresztelési sok drága értékes készülékek melyekkel az egyházmegyében a legvirágzóbb egyház sem dicsekedhetik, részint ünnepélyünk tárgyai, részint megdicsőült őseik vallásos buzgalmának nyilvános jelei. Hát ezen imaház hányszor, s ki által építettett újra az idők sorain, azt nyilván olvashatni ezen márvány szószék aranyozott betüiben a hol ez van: „*Aedes haec sacra, sacro sanctae trinitati deo, aedificata erat ex fundamento, e materialibus ligneis anno 1642, propriis sumptibus illustrissimae ac magnificae dnae Comitissae Mariae KAPI, Renovata vero 1742 sumptibus excell. ac magnifice dni, dni Stephani Comitis GYULAY, de M. Némethi, et excell. ac magnifice dnae dnae MARIAE BÁNFI de Lossoncz. Tandem anno 1784, rursus ex fundamento una cum turri e materialibus lapideis, per exiguam, helv. Confessionem addictam Ecclesiam K. Solymosiensem, Sumptibus Josephi Comitis GYULAY, industria curatorum Georgi Ag, et Sigismundi junioris Mátéfi extructa.*” Ezt az idő vihara megrongálván, saját költségén kijavíttatta 1821-ben ünnepélyünk egyik tárgya, akkor már özvegy méltóságos kohányi KÁCSÁNDY ZSUZSÁNNÁ grófnő, de ezt 1834-ben földingás használhatlanná tevén, ezen diszes szent ház nagyobbára, ezen ünnepélyt rendező, s az ősök dicső nyomán járó hálás utód bőkezűségéből épült. —

De ünnepélyünk tárgyai, nem csak a szükséges kellékekkel halmozták el ezen kicsiny egyházat, hanem szorgalmasan gyakorolták az Isten házat. Szavaim igazolására titeket hívlak bizonyságul, ezen egyháznak öregei, tisztos aggastyánok! kik nekem nem egyszer mondták: „Akkor volt ezen egyháznak aranykora, midőn az Ur napjain,

s más ünnepeken, a dicsőült grófot és grófnét hat-hat fogatu hintón láttatok a templomba jönni s itt buzgóan imádkozni.“

Végre, virágzott ünnepélyünk tárgyainak háza, az által is, hogy *a hazának jó polgárai voltak*. Szinte egy évezred merült az idő végetlen tengerébe, mióta ősapáink, erős karral hazát szereztek a magyarnak. A hazát szerző ősök dicső nevei közt ott fénylik a *Gyulay* név is, s azóta mindig voltak kik életöket a haza, s a nemzet felvirágoztatására szentelték, mind a katonai mind pedig a polgári pályán. Ünnepélyünk tárgya nem viselt ugyan hivatalt, nem mintha a hivatal kellékei, a bölcsesség, tapasztalás, ő maga megtartoztatás, igazság, kegyelmesség, szorgalom, s ezeknek koronája az isteni félelem benne hiányoztak volna, mert az egek urától mind ezen lelki tulajdonokkal dusan meg volt áldva, hanem meg lehet a hivatalokkal egybekötött kedvetlenségek miatt nem vágyott a hivatal után. Nehéz volna előszámlálni mennyi kellemtelenséggel vannak egybekötve a hivatalok. Mentül magasb a hivatal, annál több méreggel keveri föl az életet. A szegény is kit csak ön bajai fárasztanak, oh mi sokszor könyük között hajtja le fejét, s búval serken, hát a kinek vállain, saját gondjain kívül, idegen terhek is nehezednek, lehet-e sokszoros szenvedések nélkül? — Itt egy bíró most okos kimélettel, szelid nyájassággal intézi el a dolgot, s a nép gyávanak gnyolja érte, majd a nehezebb kérdésekben s fontosabb ügyekben, szigoruan mondja ki ítéletét, s már a nép átkai dühöngve hangzanak feléje. Egy rész jobbját ragadja meg, más rész balkezével foglalkozik. Ha szegény, megvettetik, ha gazdag, irigyen törnek reá. Oh bizony keserű pohár, melyet egy előjárónak ki kell ürítnie. Mondom, meglehet ezek s ezekhez hasonló kedvetlenségek, idegenítették el ünnepélyünk tárgyát a hivatal viseléstől. Mind az által a nyert talentomot el nem ásta, se nem hevertette, hanem azzal hiven kereskedett a haza és nemzet javára, melyet az érdemet méltányolni tudó akkori koronás fő, kamarási rangra való emeléssel jutalmazott.

Nagyon csalatkozik ki azt hiszi, hogy a hazának, nemzetnek csak hivatalban lehet szolgálni. Legnagyobb befolyásu és hasznu embernek tartom ugyan is én a hivatal nélküli embert. Elmellőzván azt, hogy a hivatal soknak a száján egy aranylakat, mely őt szólni nem engedi, csak azt jegyzem meg, a hivatalnok keskenyebb térben van szorítva, s így működése is oly szélesnem lehet, midőn egy magános embernek határa az egész haza, mely nagy körben ő sokkal szabadabban és sikerdúsabban dolgozhatik. Azonban ne gondoljátok oh hazám nagy reményű fia, mintha én általánossan a magános életnek elsőséget tulajdonitnék

a hazai hivatalviselés fölött. Nem, sőt köz anyánk a haza nevében szólítalak föl titeket: igyekezzetek magatokat úgy tökéletesíteni, hogy a szolgálat azon terhét, melyet valaha a közbizalom teend reátok, haszonnal hordozhassátok.

Ünnepélyünk tárgyai nemszaporították azok számát, kik éltöket, idejöket, s javaikat, idegen országokban fecsérlik el, s honjukban is angol franczia vagy német nyelven beszélnek, mintha szégyenlenék, hogy ők Árpád ivadéki, nem, hanem távol a nagy világ zsigongó lármájától egy egyszerű helységben lévő jószágukban a családi élet boldogságának, s nagy reményű gyermekeik gondos nevelésének szentelték idejöket, s egész életöket. De ezen boldogságot rövid ideig élvezték, mert a könnyörületlen halál a rövid 15 évig tartó családi boldogságnak véget vetvén, az üdvözült grófnéra nehezült házassági élet drága gyümölcseinek nevelési gondja, ki ritka példás keresztényi türelemmel töltött 19 évi özvegysege alatt, azokat a haza, nemzet, s emberiség méltó polgáraivá nevelte.

Igy virágzott ünnepélyünk tárgyainak sátora a szeretet, jó szív, vallásosság, és jó hazafiság által!

Mire köteleznek mindezen változhatlan sajátosságai azoknak, kiknek ma születésük 100-ik évnapját vallásos kegyelettel emlegetjük? — A háladatosságra! De miként rohatjuk le irántok a hála szent tartozását? Hiszen azok kik ezen kis-solymosi reformált egyháznak főnállását annyi áldozattal biztosították, nincsennek többé e földön boldogabb vidékbe, az örök boldogságba költöztek ők, s míg itt voltak is, nem szorultak sem aranyunkra sem ezüstünkre! — Semmivel egyébbel nem bizonyíthatjuk be irányukban hálánkat, mint azzal ha

Itt az Urnak házában és szent színe előtt fogadást teszünk, hogy azon erényeket, melyekkel ünnepélyünk tárgyai földi életökben tündökölték, elsajátítjuk, ha háládatos emlékünkebe vessük, szívünk táblájára írjuk, a már megdicsőülteknek, ezen k.-solymosi reformált egyház iránt tanusított sokféle érdemeiket. Dicsőítjük istenünket, hogy ezen kicsiny egyházat, a semmivé létel martalékává lenni nem engedte, hanem időről időre támasztott a fényes GYULAY családból, oly pártfogókat, kik ennek ügyét fölvtették, s valamint eddigi, úgy az idők sorain lehető főnállhatását is biztosították. — Az a kötelességünk: könyöröggünk Istenünknek, hogy ünnepélyünk tárgyainak, magokhoz hasonló vallásos buzgalmu, a fiui ágon egyetlen ivadékkat sokáig éltesse, a haza, nemzet s vallás fölvirágzására! — Kötelességünk arra törekedni, oly ivadékot hagyhatni magunk után, a mely ne csak óhajtsa az életből minél hamarábbi ki-

költözésünket, hanem akkor is kegyelettel emlékezzék rólunk, midőn sirdombjaink begyepesedve, s alatta földi sátorunk elporladva leend! — Halld meg oh Isten, és teljesítsd óhajításunkat! —

Ünnepélyünk tárgyai, megdicsőült lelkek! kiknek ma a hálás fiuval születéstek 100-ik évnapját szenteljük, aludjatok, csöndesen aludjatok ama magas domb tetején a sirhalmatokból nőtt fiatal tölgy hives árnya alatt, azon csöndes álomban, mely a mi szemeinkre is elébb-utóbb le ereszkedik!

Jelenlevő minden halandók! kik ezen ünnepélyen részt venni sziveskedtetek! legyen hosszas és boldog éltetek!

Teneked pedig oh örökkévalóság atyja! dicsőség mindörökké!
Ámen.

A HÁZI ÉS
ISKOLAI NEVELÉS.

IMA ÉS EGYHÁZI BESZÉD.

A M.-NÉMETI
GRÓF GYULAY LAJOS

UR ÁLTAL,

ÜDVÖZÜLT SZÜLEINEK, NÉHAI M.-NÉMETI

GRÓF GYULAY FERENCZ,

ÉS NEJE, NÉHAI KOHÁNYI

KÁCSÁNDY ZSUZSÁNNÁ GRÓFNŐ

SZÜLETÉSÜKNEK, SZÁZADFORDULATI NAPJÁN FIUI KEGYELETTTEL TARTOTT
EMLÉK-ÜNNEPÉLYEN A MAROS-BOGÁTI EV. REF. TEMPLOMBAN 1867. SZEPT.
29-ÉN.

IRTA ÉS SZAVALTA

TOKAJI JÁNOS,

M.-BOGÁTI REFORM. LELKÉSZ.

ELŐIM A.

A mi segedelmünk legyen az atyának, fiúnak és szentlélek Istennek nevében! Amen!

Isten, mennyei jó atyánk! kinek bölcsességedről a mindenség szeretetéről az emberiség élete oly ékesen beszélnek, ki valamint egy fűszálban, úgy a teremtmények koronája az emberben, megdicsőítetted magadat, kit teremtményeid öszhangzó éneke magasztal; imádó szent érzelemmel járulunk oltárod zsámolyához, magasztalni bölcsességednek, szeretetenednek reánk kiáradott áldásait!

Tudjuk jó atyánk, mert tapasztaljuk, hogy te végetlen bölcsességed szerint, minden valóságnak rendeltetése szerint elérhető elegendő képességet adtál. — Te tüzted nekünk is életünk céljául, hogy mi itt e földön téged igazán megismernénk s rendeltetésünk felé folytonosan közelítve megvalósítani törekednénk a célt, melyre minket teremtettél. Te minket a tökéletesség végcéljára hívtál, hogy lennénk itt e földön a teremtmények milliói között a te képed és szivünk — mint akarád — a szeretet hazája lenne. Te minket társas életre hívtál, hogy a hozzánk tartozók sorát a magunkéval párosítva, legszebb örömeinket e kedves társaságban keresnők és találunk fel. Te rendelted az emberiségnek a családi életörömeit, hogy lennénk már itt e földön boldogítva boldogok. Szereteted áld meg minket magzatokkal, kik szivünk örömei, reményei s kiket az emberiség, a haza, és vallás méltó polgáraivá nevelni, kijelentett szent akaratomban is tudtunkra adtad. A gyermekek, jó atyánk, a te ajándékaid, mint szintén a szülői szeretet is; az erkölcsi köteleztetést gyermekeink nevelését illetőleg tőled vettük; de mit tehetünk mi gyarló halandók ha kegyelmedtől nem erősítettünk. Elszárad a gyenge növény, melyet ültetünk, ha mennyei harmat nem öntözgeti azt, s nem táplálja jótékony eső, mely fellegeidből hull alá. Adj hát nekünk, jó atyánk világos értelmet, hogy gyermekeink szívét minden jóra fogékonyvá képezhessük, hogy nekik tudományt és nevelést adhassunk.

Adj nekünk világos látást, mely által az ő valódi javukat, a hamistól, biztos jólétöket az ingatagtól megválasztani bírjuk, hogy önthessünk gyermekeinkbe nemes szellemet, szilárd akaratot a jóra, igazra. Adj nekünk kegyelmet, hogy a szükséges türelem, gyöngédség, és szelidség soha ne hiányozzék nevelési rendszerünkben, s végig kitartók legyünk, legszentebb kötelességeink teljesítésében!

Fogadd kedvesen mennyei atyánk, szívünk kegyeletes érzelmeit midőn egyházunk buzgó pátrónusa b. e. szüleinek, kik most az igazak álmát alusznak, születésök százados emléke alkalmából hálát mondunk neked, hogy őket nemes tetteikben élőket, anyaszentegyházunk gyámolaiul ezelőtt egy századdal születni engedted. Ime jó atyánk! hálás szívvel, szívünk kegyeletes érzelmeivel szenteljük meg emléköket. Te akarád, hogy „*a nagyok fényljenek, mint az égnek fényessége*“, hogy buzgó vallásossággal, s a nevelő intézetek alapítása, gyámolítása által, az emberiség, s a jövőkor előhaladására üdvösen munkálódhassanak. A te jó lelked működik a hálados utódokban is, midőn ők e vezérfényt követik, jótékonyan hatni kívánnak, a fejlődő emberiségre, hogy mint áldást osztó napok, meleget és fényt, ész- és szívképzést eszközöljenek közöttünk. Oh vedd kedvesen jó atyánk, ha életökre s nemes intézményeikre áldásodat könyörögjük.

Legyen a te áldásod s kegyelmed egyházunk minden buzgó tagjain, kik a népnevelés szent ügyét szívükön hordozzák, s annak előmozdítására áldozni is készek. Hagyd virágozni közöttünk az iskolákat, az emberiség ezen veteményes kertjeit, a templomok előtornáczeit, hogy azokban és azok által *terjedjen a te országod!*“ Amen.

A házi és iskolai nevelés.

Emlékünnepélyi egyházi beszéd.

Alapige: „Atyák, neveljétek a ti magzataitokat a tudományban, és az Ur beszédének intésében.“ *Szentkönyv. Pál Eféz. VI.*

Ünnepelő szent gyülekezet! Kegyeletes szent tartozás teljesítésére gyűltünk ma össze. Egyházunk buzgó alapítóinak születési százados emlékét megújítani, s háladatos érzésekkel föltenni a porladozó tetemeket fedő koporsókra a szeretet, kegyelet, és valódi érdem koszoruját. Ez a mi mostani kedves kötelességünk. S habár érzem, hogy e nemes tartozás teljesítésére gyenge kezeim erőtelenek, még is azon tudat, hogy a ti buzgóságtok által támogatatom, erőt kölcsönöz igyekezetemnek.

Igen, kedves atyámfiai! m.-németi, méltóságos gróf *Gyulay Ferencznek* és neje méltóságos *kohányi Kácsándy Zsuzsánna* grófnőnek a mai napon születési százados emlékét kegyelettel ujtjuk meg, mert ők voltak azon hitbuzgó kegyesek, kik egyházunknak alapját, jövőjét, bőkezű adományaikkal nemcsak megvetették, de biztosították. Ez a hely, hová e templom épült, a lelkészlak és melléképületei, az iskolatanító- és harangozó-lakhelyisége, mind, a néhai b. e. gróf és grófnő kegyes hagyományából vannak. Nemes szívök kegyes érzéseit kiterjesztették, a lelkészi és tanítói fizetések jobbitására, midőn a rendes pártfogói adományon felül — mely már magában is jelentékeny kegyelet — a m.-bogáti malom szombati vámját, a lelkész és tanító tartásra kiadatni kegyesen rendelték. — Oh mi szép, mily követésre méltó szép példa ez! mennyire megérdemli, hogy egyházunk mint szent tartozást hagyja hátra az utókornak, ezen kegyes jóltevők emlékének halás tiszteletben tartását.

A dicsőült elődök méltó utóda m.-németi méltóságos gróf *Gyulay Lajos* úr, egyházunknak élő oszlopa, jóltevője, szive kegyeletes fiui érzelmeitől indítatva, tovább kívánja folytatni b. e. szülcinek jótékony-ságát, és egy *M.-Bogáton* fölállítandó népiskola megállapíthatására cél-

szerű helyiséget ígérni kegyeskedett. Kedves kötelességemnek ismerem, ezen ajánlatot tudomástokra hozni, annyival is inkább, mert meg vagyok győződve, hogy kegyes jóltevőnk, ezen felállítandó népiskola által meg akarja örökölni eddigi jótettek által amugy is fényes nevét, emlékét, önmaga, s b. e. szüleinek, midőn a nevelés szent ügyének lelkétől áthatva, ezen szinte ezer lelket számláló egyházban a népiskola felállításáról kegyesen intézkedik. — Jól esik hinnem, hogy a nemes szándokot e buzgó igyekezetet, zálogául veszitek a méltóságos gróf világos látásának, nemes szívének, úgy szintén b. e. szülei iránti kegyeletos érzületének. Jól esik lelkemnek azon remény, hogy ti, bár anyagi szegénységetek nem tagadhatjátok, ily buzditó kezdeményezést, legalább két osztályu fiu-iskola alapítására, építésére, egész erőtökből igyekeztek magatok is kellő eredményre juttatni. Ne lankadjon tehát k. a.! a mi buzgóságunk, ne maradjunk távol, a minket régen megelőzött testvérgyülekezetektől, értsük meg a kor intő szavát, értsük meg az apostoli intést, mely a gyermekek helyes nevelését tüzi ki a szülék nagy feladatául. Igen, keves szülék! az isten reátok drága kincseket bizott gyermekeitekben, becsüljétek meg e kincseket, azoknak czélszerű neveltetéséről lelkiismeretesen gondoskodjatok, nehogy gyermekeitek haragját, s az emberiségnek átkát vonjátok magatokra hanyagságtokért. Erre serkenti a nagy apostol szent Pál, a keresztyén szüléket mondván: „*Atyák, neveljétek magzataitokat a tudományban és az ur beszédének intésében.*“

Az apostoli intés a gyermeknek *ész és szív* képzését köti a szülék szívére, midőn azoknak a „*tudományban*“ mi az *ész* tárgya, „és az *Ur beszédének intésében*“ vagy a *vallásban*, neveltetését, mi a szív és lélek nemesítése jobbitására határozólag befoly, ajánlja. — Ebből kiindulva meg akarom mutatni, hogy a gyermekeknek az apostol által ajánlt *ész és szívbéli* képzést megadni hivatva van.

I. *A szülei ház.*

II. *Az iskola.*

Az Istennek lelke vezéreljen minket!

* * *

I. Ti vagytok kedves szülék az apostoli intés által hivatva legelőbb, hogy gyermekeiteket, szíveket ezen örömeit, reményeit, neveljétek, a szívképzést nekik megadjátok. A szülei ház, kell hogy a legelső iskolája legyen a gyermeknek! — Mikor az ember e világra születik, habár isten képét viseli is, gyarlóbb, tehetlenebb az állatnál. Azon fölséges tehetségeknek, melyek az embert az oktalan állatoktól megkülön-

böztetik, még csak reménycsirái sem mutatkoznak rajta. A legutolsó bogár is, a természeti ösztöntől vezettetve, erejét, tehetségét használni tudja; mi hasznos, mi káros neki? meg tudja különböztetni s választani. A hangyák — anélkül hogy tanulták volna — fölépitik házaikat, a méhek bámulatos művészettel rakják sejtjeiket, s jobban ismerik a méztartalmu növényeket a legtudományosabb fűvésznél. — És, midőn a természet minden állatot rendeltetése szerint megélni elvezérel, élelme megszerzése s magavédelmezésére megtanítja, az embert — mint erkölcsi szabadságra hivatottat — önerejére utasítja, hogy emberi méltóságát kivívja magának. Az ember születésekor sem eszesnek, sem erényesnek nem születik; de magával hozza a tehetséget azzá lehetni. Keblünkbe hordozzuk az isteni szikrát, a lelki erőket, a tehetségeket, melyeket kifejteni a nevelés földadata. Mikor a gyermekben az ész ébredő világa kezd kitünni, mindent a mit lát megnézni, tapogatni szeret, hogy azokról ismeretet, tapasztalatot, vagy hogy így fejezzem ki magamat, „tudományt“ szerezzen magának. A gyermek rendesen mindennek okát kérdezi, miért van ez? vagy amaz? így, vagy úgy? — Az okos szülék kötelessége, soha ki nem fáradó türelemmel a gyermek tudvágyát kielégíteni. Mennyi tárgy és alkalom van arra, hogy a legszegényebb szülék is gyermekeiknek ily uton tudományt adjanak. Az évnek minden szakasza, a természetben minden érzékelhető tárgy, elég anyagot szolgáltat, a szüléknek, gyermekeiknek értelmi erejét, nevelni, az azokról való beszélgetés, és magyarázat által. Továbbá a szülék ismertetik meg a gyermekkel, mi a jó, mi a rossz. A szülék tanítják meg őket a mások jogainak tiszteletben tartására. A szülék értetik meg a gyermekekkel: mi a kötelesség s mind ezeket olyan egyszerűen, hogy bár melyik gyermek felfoghatja. — Hát a szenvedőkön szánakozás érzetét, a nyomor alul fölsegélése kötelességét, a szülék iránti tisztelet és szeretet érzését, az engedelmisséget, kiktől tanulják meg. Az értelmes szüléktől legelsőbb, kik mindenben irányadók a gyermekek ész- és szívképzésére nézve. Fontos tehát, s kétség kívül terhes is a szülék feladata. Ti vagytok, kedves szülék! hivatva arra, hogy a romlatlan lelkű gyermeket, a rossz példák látásától megóvjátok, s főleg nektek kell igyekezni, hogy a gyermekek előtt botránkozásra okul ne szolgáljatok. A gyermek — mint tudjátok — mindent utánoz, ha a szülei háznál rendetlenséget, munkátlanságot, tisztátlanságot lát, többnyire ő is rendetlen, munkátlan, tisztátlan leendő; ha a gyermek szülei dobzodók, mámorosok, fajtalanok, gyakran maga is hasonló leendő. De ha a gyermek szülei házában rendet, takarékoságot, munkásságot, mértékletességet, békés családi életet

békés családeletet látott többnyire maga is rendes, takarékos, szorgalmas, mértékletes, békés életü leend. Boldog azon gyermek, ki szülei házában mindig csak jót, szépet és nemest láthat, kinek szívére mérget nem öntenek a rossz példák! Nagy felelőség fekszik hát szülők, a ti szíveteken. A gyermek jövődjé, nemcsak, de a jövő emberi nyom, boldog vagy boldogtalan sorsa a ti kezetekben van letéve. Teljesítsétek hát kedves szülők az apostol intését: „*neveljétek magzataitokat a tudományban és az ur beszédének intésében!*“

Azon időszak, melyben a gyermekek az izzasztó nehéz munkára még erőtleneek, épen azon időszak az, melyet a gyermekek ész és szív-képzésére kell fordítani. A gyermekkor éveit teszik a vetésnek idejét, az egész élet boldog, vagy boldogtalan folyásának alapját. Tudjátok, ti a tapasztalásból, hogy a ki a kellő időben jókor nem vetett, az nyárban aratni nem fog. Vegyétek tehát szívetekre az apostoli intést, mert ha volt valaha szükség arra — pedig mind e volt a legszükségesebb — úgy bizonyára most van arra legeslegnagyobb szükség, midőn ti is ehaza polgárai vagytok, midőn a szellemi és polgári ujjaszületés korszaka annyi édes reményekre jogosítja szívünket, hogy a *nép* is — a földmivelő népet értvén — a műveltség és tudomány azon fokáig emelkedjék, hol becsülettel megálhasson, a művelt világnak hasonló sorsu polgárai sorában. „*Elvész az a nép, mely tudomány nélkül van.*“ — Ezt mondja *Hoseas* proféta is. —

Kiszámíthatlan horderejű tehát a gyermekek nevelése körüli gondoskodás szent kötelessége. Minthogy azonban ezen gondoskodásra, sokszor önhibájokon kívül, sokszor az élet egyéb gondjai miatt elégtelenek a szülők teszik ezt helyettök.

II. *Az iskolák.* Ezek az ész- és szív-képzésnek, a vallásos érzelmek kifejtésének műhelye, az emberi boldogság elősegítő eszközei, a nemzeti fény és jóllét alapjának magvetői. Itt fejlesztetik a gyermek értelme, s gazdagítatják, egy egész életre kiható hasznos ismeretekkel. A mi a természetnek a nap, azok az emberiségre nézve az iskolák. Innen terjednek szét a tudomány fénylő, melegítő, termékenyítő sugárai, az emberiség mezejére áldást hozólag. Mint a világ nap nélkül, sötét, kietlen, pusztává, úgy az emberi társaság iskolák nélkül, rendetlen zavarnak, sötét barlangjává lenne. A történelem bizonyítása szerint, minden ország és nép, abban a mértékben volt boldog belőlről, hatalmas kívülről, a melyben iskolái virágoztak. *Görögország* és *Róma* a maga nagy műveltségét, fényét, dicsőségét, iskoláinak s tudósainak köszönheté. *Helvétia*nak,

Hollandiának, Poroszonnak, a kicsiny Szászországnak virágzó jólléte, fénye és hatalma, jól rendezett számos iskoláinak eredménye. Nekünk is — hála Istennek! — több szépen virágzó iskolánk van, melyekben a tudományosabb, terjedelmesebb kiképzés eszközöltetik, de fájdalommal kell bevallanom, hogy népiskoláink nincsenek, vagy legalább nem olyanok, mint rendeltetések szerint lenni kellene, nem is oly számban, hogy arra büszkék lehetnénk! — Pedig ha a tudományos intézetek, tanodák szükségesek, s boldogító befolyásuk vitatáson felül áll; bizonyára ezek sorában méltó helyet foglalnak el, az alsóbb, gyermeknevelő ugynevezett *elemi* népiskolák, a milyent akarunk mi is — Isten és a ti buzgó segítségetek mellett — fölláltitni! — Az ilyen elemi iskolában szerzik meg a gyermekek az olvasás, írás és számvetés tudományát, s ezen előismeretek mellett — ha a gyermek szorgalma is hozzájárul, kivivhatják magoknak azon állást, hogy az elgyengült szülők gyámolai, családjuk felemelői lehetnek egykoron. Bizony higgyétek el kedves szülők, hogy nagyobb kincset, biztosabb örökséget, nem hagyhattok gyermekeiteknek, mintha őket nevelitek s az iskolában növeltetitek! Kérdezzétek meg bár azokat, kik közületek olvasni, írni, számolni és énekelni tudnak, mennyiért adnák ők a birtokukba levő tudományt, s bizonyosan válaszul nyерitek, hogy földi vagyonuk nagy részétől inkább megválnának, mint kevés tudományuktól. — Igen, kedves atyámfiak, az ekeszarva mellett is hasznos és gyönyörűsége az olvasás, szükséges a jegyezgetés, és kikerülhetlen a számítás. Az adás-vevés, másokkal tett egyezkedés alkalmával igen nagy hasznát vehetitek, s e nélkül sokszor károsodásnak, s bosszuságnak tesztitek ki magatokat. Taníttassátok hát a ti kedves gyermekeiteket, hogy ily keserű leckéktől megkímélteszenek. De nem csak az olvasás, írás, számolás és ének, hanem egyéb hasznos ismeretek is taníttatnak az iskolában. Itt tanulja az édes anyai nyelvet, a maga kedves hajlékonyságában a gyermek, itt ismerkedik meg hazájának multjával, nevezeteseb emberei történetével, itt tanulja meg helységének, országának, s rendre más országoknak fekvését, nagyságát, népességét, s egyéb nevezetességeit ismerni. Lelkes igyekezetet, szorgalmat kell tehát a gyermekek taníttatására fordítani, intézeteket, iskolákat kell alapítani, építeni, melyekben a gyermekek észképzése, az értelmesedés, világosodás, eszközöltessék, s a melyek a tudatlanság, babona, előítéletek, lassankint és okosan való kiirtására, jótékonyan hassanak, hogy így a szabadságra hivatott nép a hazafiui jogok birtoklására méltóvá tétessék, vagy szent Jánossal szólva: „Az igazságot megismervén az igazság tegye őt szabaddá.” (Ján. VIII. 34.)

Az eszképzéssel járjon karöltve a *szivképzés* is, s a mint világosodik a fő, úgy melegüljön a sziv is. — Ennek eszközlésére vannak hivatva az iskolák, mert a tanulás, tudomány tulajdonképen nem cél, hanem csak eszköz, egy sokkal nagyobb és fölségesebb célra, az erkölcsi tökéletesedésre. A kis gyermek, midőn az iskolába belép, rendszerint ártatlan tiszta lelket, eleven könnyű elmét, s meg nem vesztegetett szivet viszen be oda. Az ő lelke mint a lágy viasz, minden benyomásnak enged, s a tanító ügyes kezétől feltételeztetik hogy belőle angyalt, vagy ördögöt formáljon. Az iskolában hintetnek el a gyermeki szivbe az erkölcs magvai, itt buzdittatik föl ártatlan lelkők, minden szép, jó és dicséretesnek szeretetére, itt szoktattatnak kellő időben az engedelmességre, mert addig kell hajlitni a fát míg vesző — szoktuk mondani, az alázatosságra, szelidségre, emberbecsülésre, jó rendre és hasznos munkásságra, szóval mindazon soknemű kötelességekre, melyeket majd az életben teljesítniek kell, hogy jó emberek, igaz hazafiak, közhasznu polgárok lehessenek.

Az igazán világosodott s erkölcsös ember *vallásos* is. Az iskolai nevelésnek iránya: *a gyermekek erkölcsi és vallásos nevelése*. A mi a harmat a virágnak, az éltető napsugár a növényeknek, az a hit, a vallás a léleknek. Ezért van nekünk szükségünk elemi népiskolákra, hogy azokban a még ártatlan gyermeki sziv az igazi vallásosságra, a helyes buzgóság és kegyességre felserkentessék, szoktattassék. Nevezetesen mi protestansok, iskolák nélkül el nem lehetünk, mert vallásunk lényeges elve ez: „*Mindeneket megvizsgáljátok, és a mi jó azt megtartsátok.*“ Nálunk a szent könyv a nép kezén forog, s mi papokul serkentünk titeket, hogy: „*Olvaszatok s vizsgáljátok az írásokat!*“ — Oh kedves atyámfiai! mily fölséges dolog lenne, ha a mi hitünk sorsosai vallásunk lelkétől áthatottan, zsoltárral jönnének a templomba, itt mindnyájan énekelnének, s azután a papot értelemmel hallgatnák, akkor lenne a mi egyszerű Istentiszteletünk vonzó, vallásunk erős és virágzó, akkor szeretnék én egész lelkemből, egy ilyen értelmes népnek predikálni, akkor esnének szavaim igazán termékeny jó földbe! Forró óhajásaimból nem feledék ki egy felekezetet sem, nem feledlek téged *édes hazám*. Jövel, oh jövel te boldog idő, midőn e drága haza vérrel szentelt földén minden falu kebelében, jól elrendelt népiskolák lesznek! mikor az értelmesedés és világosodás olyan közönséges lesz, hogy mindenki írni, olvasni tud mikor minden szüle érteni fogja hivatását, s ön maga képes lesz családjának megmagyarázni, mivel tartoznak ők Istennek, királynak, magoknak és a hazának — — — akkor a menny örömeiből is szeretnék még

egyszer visszajönni a művelt boldog hazába, hogy annak szent földjére a legtisztább öröm édes könyűit hullassam.

Hozzátok szólok azért atyák, anyák! szép a ti hivatástok, a természet az emberiségnek képzőivé tett titeket. A ti kezetekből várja a haza a jó polgárt, az emberiség a jóltevőt. Hol lehet szebb kötelesség a tiéteknél? Ott van a csecsemő karjaitok közt, egy határtalanul terjedő, egy derült vagy véres jövőndő áll előtte, sorsa a ti kezetekbe van letéve, akaratotoktól függ egy embernek — Isten legdicsőbb teremtményének — boldog vagy boldogtalan jövőndője, egy alattvalónak hűsége, vagy hűtelensége, egy polgárnak erénye, vagy bűnei. A nagy alkotó kertjének egy virága van a ti ápolástok alatt, s kényetek szerint fejlőd, jó virággá, vagy férges gyümölcscsé; vigyázatok a reátok bizott kincsre, megcsalni a hazát, elrabolni az emberiségtől a jóltevőt, vétkes kézzel rombolni össze az Isten legdicsőbb teremtményét! hol remélték könyörülést ily vétékért? hol nyugalmat ily bűnökkel terhelt öntudattal? — Nevéljete hát gyermekeiteket jókor, míg lelkek fogékony, *a tudományban és az ur beszédének intésében, azaz a jó erkölcsökben és üdvözítő vallásban.* Higyjétek el, hogy roppant felelőség terhe fekszik szíveteken, ha gyermekeitek körül Isten rendelkezését hűen nem teljesítétek. Gondoljátok meg, hogy az erkölcsi és vallásos nevelésnél, mily nagy befolyással vagynak a példák, főleg a rosza. Mert lehet-e képzelni, hogy a gyermek kegyelettel viseltessék a szent vallás iránt, s óhajtozzék az Isten házába, ha látja, hogy atyjának, vagy anyjának kissebb gondja is nagyobb, a templomba menésnél? Lehet-e képzelni, hogy a gyermek tisztelettel, imádással emlegesse a jó Isten nevét, ha atyjától ugyan e szent név káromlását hallja? — De nem fűzöm tovább ezen eszméket, mert lelkem elkeseredik, ha a sok templomkerülő, iskolák, egyházak és községek ügyeit számba sem vevő, vallásgunyoló, istenkáromló szülékre gondolok.

Mulhatlan kötelessége azért a szüléknek, gyermekeiket a jóra, a szükséges ismeretekre tanítani, az iskolától el nem vonni, vissza nem tartóztatni, hanem folytonosan és szorgalmasan járatni. Egy háznál sincs meg az a kedvező alkalom, hogy a szülék, a legjobb akarat mellett is, gyermekeiknek annyi oktatást adhassanak, a mennyi csak egy közönséges embernek is szükséges. Azért kedves szülék, ha kedves elöttetek önmagatok és gyermekeitek boldogsága, ha lelketeken fekszik hazánk jólléte, dicsősége, még egyszer felszólítlak a ti érdeketekben is, *gyermekeitek nevelése s neveltetésére*, mert higyjétek el, nagyobb

kincset, tartós örökséget nem hagyhattok a gyermekeknek a jó nevelésnél. De hogy ezt tehessük

Építsünk iskolát a gyermekek javára, ész- és szívképzésük eszközlésére. Fogjunk bátran hozzá ezen nemzeti és emberi nagy szent munkához, s tegyük le alapkövét egy szebb és boldogabb jövőnek. Fogjatok kezét kedves atyámfiain! ekklesiánk buzgó előjáróival, s főleg egyházunk élőszlópa, maros-németi *gróf Gyulay Lajos* urral, ki engem ezen eszme megpendítésére oly szívélyesen és buzgóan fölkért, s ki nekünk ezen fontos építkezésben legfőbb segítőnk, gyámolunk leend.

Ti tehetősök, halljátok meg adakozásra hívó esdő szózatomat, midőn e központi helyen, hol hazafiúi szempontból is, annyira szükséges magyar elemünket, az elkorcsosulás s idegen elemekbe való beolvadástól megoltalmazni, *egy derék népiskolát akarunk fölépíteni.* Ezen vidéknek — fájdalom! — nincs egy jóra való iskolája, mert azon négy-öt négyszögölnyi tér, mely legtöbbszörre fából épült, hat vagy hét láb magasságu falakkal körítették, hol sokszor a lég, a rossz fűtés, vagy fűtő eszközök gyarlósága miatt, kiállhatlan, akárminek egyébbnek, de iskolának nem nevezhető. Nem csoda tehát, ha ily gazdálkodás mellett, a néptudatlanságban marad, ha minden roszban annyira elmerül, hogy emberi nevezésre is alig érdemes, nem csoda, ha azon kívül, hogy a vallás iránti buzgóság naponkint fogy, a gyülekezetek szívéből még az elkorcsosulás veszedelmének is ki van téve a nép, s fájdalommal kell bevalanom, miként itt közelemben is vagyunk két község, melyben a magyarok, magyarul beszélni nem tudnak! Nem ócsárlás indokából említem föl e szomorú valóságot, hanem azon atyai aggodalom, melylyel minden lelki atya viseltetni tartozik nyája iránt, s azon honfiúi szorongás melylyel nemzetemnek adósa vagyok, adta ajkaimra a panaszt. Halljátok meg hát, kérlek, esdő szózatomat, ti gazdagabbak, ti földnek urai! Istenek vagytok ti a földön, használjátok hát az istenülhetés eszközeit nemes czélokra, népnevelő iskolák építtetésére!

A maros-németi mlsgs gróf *Gyulay Lajos* ur által megpendített népiskola felállításának eszméjével, ha az, mint erősen hiszem és óhajtom, valósuland, föl leend téve a korona az ő b. e. szüleitől tett intézményre is, mely volt egyházunk megalapítása; mert egyház és iskola! ez a kettő elválhatatlan, 's csak együtt áldásos munkások; sőt annyira lényeges kiegészítője az iskola a templomnak, hogy annak halála, ennek rombadülését eredményezné. *Ezért hiszem!* sőt kérem erre az ég urát! — *hogy e mai nap, midőn b. e. gróf Gyulay Ferencz és kegyes neje b. e. kohányi Kácsándy Zsuzsánná-nak születési százados emlékét ke-*

gyeletes szívvvel megújítók, s azt ily szent cél valósitásával hoztuk kapcsolatba, *a késő maradék emlékében és áldásban marad!!!*

Legyetek immár áldva kedves atyámfiai, egyen-egyen és mindnyájan! A szeretetnek Istene adjon erőt, hogy ezen szent érzelmeknek és kegyes gondolatoknak, melyek ez órában kebletekben támadtak, s szívemnek is forró ohajtásai, valósitói lehessetek! Amen!

U T Ó I M A.

Vedd kedvesen, jó atyánk! szívünk kegyeletes érzelmeit, midőn elhunyt és élő jeleseink érdemeiről megemlékezünk, és szálljon áldásod azon magvakra, melyeket tebenned vetett bizalommal hintettünk el! Ámen!

/ 12 /

11.

AZ IGAZNAK EMLÉKE ÁLDOTT.

IMA ÉS EMLÉKBESZÉD,

A M.-NÉMETI

GRÓF GYULAY LAJOS

ÚR ÁLTAL, FELEDHETLEN SZÜLEINEK, NÉHAI M. N.

GRÓF GYULAY FFRENCZ

ÉS NEJE KOHÁNYI

KÁCSÁNDY ZSUZSÁNNÁ GRÓFNŐ

SZÜLETÉSÜKNEK EMLÉKÉRE RENDEZETT SZÁZADOS ÜNNEPÉLYEN A
N. - P A C A L I REFORM. TEMPLOMBAN 1867. ÉV SEPT. 29.

ELŐADOTT

TOTH IMRE,

N.-PACALI EV. REF. LELEKÉSZ.

1871

1872

1873

ELŐIM A.

Nagy Isten! alkotója az egész mindenségnek! Ura, föntartója, nemcsak azoknak, melyeket kezdetben hatalmas szóddal létre hoztál, hanem mind azoknak, melyeket azóta egyik percz a másik után szül! Mindenhatóságodat hirdeti a föld, általad megékesített füveivel, virágai-val, azt hirdetik az egek pompázó csillagseregeikkel, a szelid fényt árasztó és vakító sugárokat lövellő világokkal! —

Oh de könnyü ködként elszállanak ezeknek néma dicséretei, ha kezéd remekművét, az embert tekintjük meg, kiben öszpontosult mindenhatóságod minden teremtményeket éltető szikrája. Ez által emelkedik ő fel — az egekre, ez által hevül nemes tettekre, ez által tör egykor föl hozzád az örökkévalóságba is!

Erőtelen, romlandó testtel kötötted ugyan egybe ezt a földi rövid életben, melyet elviselvén a földdel atyafias nyomoruságok, enyészetre, végre halálba borul. De a tőled származott lélekre nézve nincs halál. A portestet beárnyékoló enyészet homályából, örök fénysugár kel ki, s köríti az angyali lelkek dicséretei között, égi honába emelkedő lelket! —

Végtelen fölség! lelkeknek atyja! add, hogy a földi életet, mely előhajuala a földi semmivélétel után következő — soha meg nem homályosodható örök nappalnak — úgy folytathassuk, hogy jövőendőben méltó tagjai lehessünk a te nagy nevednek *alleluját* zengedező mennyei seregek!

Te vagy az, oh örökvalóság, ki nemcsak földi lételéről gondoskodik az embernek, hanem örök üdvösségéről is! És hogy erre eljuthasson, állítasz időről-időre egyéneket, kik az arra eljuthatás utait könnyíteni, eszközeit előállítani szives igyekezettel, vallásos buzgósággal törekednek! —

Ime egyben gyűltünk most is, hogy oly nagy neveknek emlékét ujítsuk meg, kik jótékonyság által áldásban hagyták azt közöttünk. —

Add oh uram! hogy magas példájok többeket is lelkesítsen, buzogni szent fiad által alapított anyaszentegyházunk fölvirágozásáért! — Add, hogy mindnyájan követői lehessünk a napként tündöklő erényeknek! — Add, hogy egymást serkentve, boldogítva eljuthassunk az örökkévalóságba! Ámen!

Az igaznak emléke áldott.

Emlékünnepélyi egyházi beszéd.

Alapige: „Az igaznak emléke áldott.”

Szentirat. Péld. X. 7.

Ugy tetszik, mintha látnám azon ünnepélyes menetet, mely pár nap előtt, szent tisztelettől áthatottan vonult a maros-németi megújított imaház felé. Ugy tetszik, mintha látnám a menetet, letelepedni az Urnak zsámolyán, az említett imaház belsejében. Ugy tetszik, mintha látnám ott a figyelmetes arczokon az égi vonásokat, hű kifejezőit a vallásos és kegyeletes érzéseknek, melyek áhitatos keblöket e perczen elfoglalák — mert e kettős célra gyűjtötte őket össze a vallásos jeladás. S ugy tetszik, mintha az elvonult és letelepült menet előtt, ott látnám az emlékből is tisztelt gróf *Gyulay* család érdemdus néhány tagját, s közöttük kiválóan, azt, ki előidézője ama kettős célú ünnepélynek.

Nem célunk nekünk, s nem is osztozhatunk mi ez áhitatos kebleket hevítő lelki örömben. A mennyei atya iránt tartozott tisztelet, és hála malasztjait szólja ott a száj, kegyelmeért, mely szerint alkalma lehete kiékesített falak között zengeni el olvadékony énekeit, s rebegni el a sziv mélyéből felbuzgó kegyes imáit. *) Minket, s velünk együtt néhány e célra fölhívott egyház hiveit, az ő egyben gyűlésök második tárgya, m.-németi gróf *Gyulay Ferencz* és *Kohányi Kácsándy Zsuzsána* grófnő születésök százados fordulatanak emléke kell hogy elfoglaljon. A ti áldott emlékeknek legyenek hát szentelve jelen egyben gyűlésünknek néhány perczei, kik 100 évvel elébb nyerték a tisztelt grófi családban azt az életet, melyet a nemes jótékonyság gyakorlása és fűntartása által tettetek közöttünk emlékezetessé. Sirhalmaitokhoz siet e perczen lelkünk, az emlékezet szárnyain, hogy ott, mint a hajdani ke-

*) A százados ünnep a *M.-Németiben* megújított imaház felszentelésével volt egybe kötve.
Tóth Imre.

resztyének kedveseik sirdombján, hacsak egy rövid órát is szenteljünk áldott emléketőknek! — Oh miért is ne vágyakoznánk mi megjelenni kedveseink temetkező helyén? Hiszen ott vannak a mi legkedvesebb kincseink, ott pihennek legtisztább szeretetünknek tárgyai, mint az elhintett magvak, az aratás nagy napjára, az örökkévalóságra megérendők. Miért ne közelednénk hamvadó, vagy már elporlott maradványaihoz, azon jóltevőknek, kiknek nevei áldással emlegettetnek ma is közöttünk, általunk!

Ez gyűjtött egybe minket ez ünnepélyes órában. De míg e tisztünknek teljesen eleget tennénk, a szent leczke szavait, egy kevésé ki szélesítve, lássuk: *emlékünknek halálunk utáni fönmaradása reánk, másokra s azok erényére nézve, mi hatással van?*

* * *

Hálásan emlegettetni, az utó kor nemzedékeitől akkor is, midőn mi a több nyugvó porok között az enyészet éjében hamvadunk, olyan vágy, melytől a por nagyra törekvő fia szép és nemes tettekre hevül. Saját szívünk eredeti természetén alapul ez, és az a remény, hogy vágyunk teljesedik, hogy nevünk holtunk után áldással emlegettetik — hogy sirhantunkra nefelejtsek ültettetnek, s a fiak, s a fiaknak fiai, s azoknak unokái áldást mondanak szendergő poraink fölött, megédesíti nekünk a halál keserű pillanatát is, és azt cselekszi, hogy nyugodtan szálljunk le a semmivé lét tartományába.

Sokféleképen lehet emléken hagyni nevünket magunk után. De mit ér, ha a késővilág nem tud rólunk többet annál, hogy mi is voltunk néhány évig az élők között? Ki csak nevét kívánja ismertetni a maradvék előtt, metsze be azt egy — hosszabb ideig fönállást ígérő élőfa törzsére, vagy vesse be az enyészettel daczoló márvány sziklába, vagy írja be mélyen vaspennával örök állandóságúnak hitt köhegy tömör oldalába. Talán későbben megállapodik ott valaki, s olvasni fogja, hogy ekkor és ekkor élt egy halandó, ilyen és ilyen nevü. Óh, de jön nehéz idő, sulyt villám, és az iszonyu erőtől meghasgatott élőfa kiszárad, porba dől, s vele együtt a metszett név is! Oh de a vészekkel terhelt évek egymásra nőnek, és az idő romboló keze elporlasztja az erős márványt, s vele együtt a bevéssett nevet! Oh de — mert nincs állandóság — az elemek irtózatossá válva fölháborodásában megtörik a sulygyen, feneketlen mélységüvé nyílik az iszonyuan megrázkodott föld, és a roppant szikla nehéz sulyával hull abba le. Keresd, az abba nagy erővel bevájt, nevet,

magasan csaptak össze fölötté a habok, és a megszaporodott víztömegben a név betűi nem olvashatók! —

Ámde tegyük föl, hogy az idő vihara számos időkig kedvez a metsett és vésett neveknek, mit tud benne a késő kor: erénybarátja vagy bűnnek nyomoru rabja volt-e az, kinek nevét olvassa, mert sok gonosz *Nerok*-ról beszél a világ, de tényeiktől utálattal fordul el, s gyalázatbélyeget süt rájuk az emlékezet, míg a kegyes *Titus*-ok neve áldással emlegettetik. Több hát az a mit mi kívánunk, mert mi azt kívánjuk, hogy áldással emlegessen a maradék, s nyughelyünk fölött megállván, így sohajtson föl: Egy páratlanul gondos atyának, egy ritka hűségű és szeretetű házasátságnak, egy kitünő jellemű polgárnak, egy nemzetét boldogító honfinak, egy vallása iránti buzgóságát gazdag jótékonyágával bebizonyított kegyesnek hamvai nyugosznak itt!

Semmit nem óhajt szivünk annyira, mint tudni, vagy legalább remélni, hogy mi, ha legördül is egykor életünk függőnye, nem feledtünk el azonnal a maradéktól, hanem emlékből élni fogunk tovább is, s nevünk áldással emlegettetik. Mélyen fekszik szivünkben ez a kívánság. Halál! semmivétel! elfeledtetés! mind olyan dolgok, melyekre borzadás nélkül nem gondolhatunk. Az ember természete végtelenségre törekszik s arra, hogy azon néhány évvel, melyben e földön munkálodunk, szenvedünk, remélünk, munkáinknak s életünknek vége ne legyen. Ez a mi legbuzgóbb óhajtásunk. Kezeink megmerevednek a halálban, de mi akkor is munkálkodni akarunk, szivünk dobogása megszűnik, de mi akkor is emlegettetni akarunk, szeretettel kívánunk emlegettetni az unokáktól még akkor is, mikor már rég az ideje, hogy kiléptünk az élők sorából. Ti mausoléumok! gulák! koloszsok! hányszor akarták a magokat halhatlanítani kívánó halandók általatok adni át nevöket az utókornak, s azt ha lehet örökíteni?! — Ne ócsároljátok emberben ezt a halhatlanságra törekvés ösztönét, az igazság vértje alatt oltalomra talál az, mert nem lehet méltányosabb kívánság mint az, hogy emlékünne ne töröltessék el mindjárt halálunk után, hanem annak fönmaradása legyen némi jutalma annak, hogy mi e földön munkálkodtunk. És hogy ezen érdemeink az utókor ítélőszéke előtt megismertessenek, hogy a hű emlékezet által erényeink hervadatlan babérral tiszteltessenek meg. Ez a kívánsága szivünknek épen oly igazságos, mint természetünkbe mélyen beplántált.

Nagy hatással van az embernek ezen természeti törekvése a mások erkölcsiségére, erényére nézve is. A magas erények példája — ha

csak általadásból ismerjük is azt — hasonló egy szent tűzhöz, mely fölmelegíti a szívet s mennyei szikrát gyújt föl abban. És a mi az ilyen fönmaradt erényben szép, t. i. a késő világnak becsülése, szeretete, hálás emlékezetre buzdítja az élőket, s hathatósan serkenti az ilyen dicsőség után való törekvésre. Magas szent gondolat ez, hogy mi nem halunk meg, hanem fönhagyott jó emlékünkhöz által nem szününk meg munkások lenni embertársainkra nézve, és őket akkor is serkentjük a jóra, mikor már rég elporlottunk. Szóljon a ti szívetek k. a. mondjátok meg, ha vajjon az elhunyt dicső elődök vitézségére, hazafiságára, kegyességére való emlékezet, nem szerez-e sokszor örömezt szívetekben, nem fogja-e meg mintegy kezeteiket, hogy az elhanyaglás, elnyomatás, elfelejtés napjaiban végkép el ne essetek, nincsen-e veletek bátorítólag mint hatalmas nemtő, midőn az önhasznos alacsony számításai, igaz jogaitokból kivetkőztetni akarnak, hogy földült jólétetek romjaiból gyűjtsetek erős torlaszokat, melyek felfogják, s öldökölve szórják vissza a reátok irányzott halálos csapásokat? Igaz, rég porladozó, de emléken ma is élő dicső elődök! a ti nemes erényetek fénysugárai világosítják meg nekünk a pokoli fondorkodások sötétét, azok lelkesítenek megvédeni a mi igaz, a mi jog. És ezen irányt — rövidre szorítva — csak úgy szerezhetitek meg, ha nemes, hív, közhasznú tetteitek által magatokat másoktól megkülönböztetitek. Ki mindent csak magáért másokért pedig semmit sem teszen, miképen remélheti, hogy nevét áldással emlegeti a maradék. Nem, az ő szemei elhunynak, és a mint befedi őket a sir pora, már elfeledtetnek. Ellenben él az, ki azon a helyen, melyre őt a gondviselés állította, hiven, nemes buzgósággal munkálkodott, s nem annyira saját mint a közjóra czélozott. Megdicséri őt halála után a jó a mit cselekedett, hálásan emlegettetik az midőn a hűtlének emléke testökkel együtt végkép megrothad. Legyetek hát nagyok, nemesek, igazak, közjóra áldozók és a késő világ áldani fogja emléketeket, s bár meghaltok is, élni fogtok tetteitekben. Ha nemes tetteitekkel mint megannyi virágokkal ékesítitek földi pályátokat, nem hervadnak el azok nevetekkel, hanem kivirulnak évről-évre, századról-századra. És az általatok ültetett előfáról hálával szedi a maradék az édes gyümölcsöket, áldja azokat a kezeket, melyek azt ültették, és midőn hűs árnyában megpihen, érdemeitekről fog az alatt beszélgetni. Föntartják, hirdetik dicsőségeket azok, kiket örök időre megalapított jólétben hagytok hátra magatok után. És a késő unokák is áldják hamvaitokat. És ezek kik előtt drága, feledhetlen emléketek, megállván szobrotok előtt, azt fogják mondani: *A legnemesb tetteknek emléke ez!*

De hogy elmélkedésem hosszúságával ne untassalak, szóljunk a jelen századünnepélyről egy pár szót.

Ha azon nagy neveknek, kikkel beszédem folyamában találkozunk, babérkoszoruja, egybeállítói vagy elmondási tehetségemtől határoztatnék meg, félnem kellene: nehogy míg a méltán érdemeseket a kitüntetés csarnokába bevezethetném, feledés sötétével ne homályosítsam el. Akár melyik nemét tekintsük meg a jeles tetteknek, mindenikből látnunk emlékeztetni egy vagy több *gróf Gyulay* nevet, mind a régibb, mind az újabb történelemben. Annyi e családból az érdemesek száma, hogy nekem nem abban: hol kezdjem, hanem abban hol végezzem, marad fön a válogatás nagy feladata. De megkönnyítette e munkámat e kegyeletes ünnepélyt rendező gróf urnak hozzám intézett, és ez ünnepélynek czélját és tárgyát meghatározó irata, mely fölmentett azon mélyen tisztelt névsor fölemlítésétől, mely terjedelmével túl menne e rövid óra határán. Elhallgatom tehát azokat, kik vagy a harc mezején tették nagyobbá nagy nevöket, vagy a tudomány csöndes pályáján vívták azt ki magoknak. Nem említem ki volt az, kiről egy költő úgy emlékszik mint egy gyönyörű lelkű gyermekről, s dicsekvésének tartja, hogy az őt atyjának nevezte. Nem említem — vagy csak igen röviden — azt kinek neve a vallás és tudomány oltárára adakozók sorában mindenütt az elsők között tündöklök, hanem földadalomnak megfélelőleg

M.-németi gróf *Gyulay József* ur ő nga mint törzsnek nevét említem, kinek jótékonyosságával méltán dicsekehetik egyházunk. Az ő nevét hirdetik imaházunk erős tornyával, a szilárd anyagból épült papilak alkalmas osztályaival, bőkezűségének tanuja az általa letett, róla nevezett, ma is nemcsak főnálló, hanem szépen megneveltetett „*gróf Gyulay-alapítvány*“, melynek említésére kiáltják ez ünnepélyes órára fölgyülekezettek ajkai: *Ez igaznak emlékezete áldott!*

A tartozott tisztelet és hála adójának véljük lefizethetni kamatját, midőn áldással emlegetjük neveteket m.-németi *Gyulay Ferencz gróf* és neje kohányi *Kácsándy Zsuzsánna grófnő!* — Nem ez az ünnepély, mely születések századik fordulátának emlékére rendeztetett, hanem jó tetteitek tartja közöttünk áldásban emléketeket! Ti vagytok azok, mert galamboknak szelid galambok, erős oroszlának bátor oroszlánok származottjaik, kik az alapító és építkező gróf *Gyulay József* ur ő ngának nyomdokait hiven követve, nem hagytátok enyészetre jutni, sőt ápoltátok, tökélyre segítetek a jótékony alapítványt s egyházi épületeket. Ti vagytok azok — mert a kegyesnek nem tudja bal keze mit

ád az ő jobb keze — kik általunk nem eléggé ismert, s elé nem is mondható bőkezűségték által áldásban hagyátok emléketeket. Ti vagytok azok, kiknek emléketekre, csekély bár, de igyekezetünk által hozzátok méltólag pótol emléket emelünk kebelünkben, s ápolás, fentartás végett által adjuk a maradéknak!

• Maros-németi reform. imaház! míg ujonnan nyert szépségedet viszsza tükrözi az alattad hömpölygő *Maros* szöke vize, míg itt a bortermő bérczek tövébe vonult, s küldiaszéből kivetkezett 'testvéred, epedve so-hajt jóltevők után; te tartsd fön a vallás, haza, az intézetek, a szükölködők oltárára adakozók sorában mindenütt, az elsők között ragyogó gróf *Gyulay Lajos* ur ő nagysága, nagy nevét!

Áldott emlékü elhunyt jóltevők! ha szendergő poraitokhoz nem zarándokolunk, fogadjátok tölünk, ha szivtiszteletünk adóját az áldott emlékü grófi család itten porladozó tagjainak, gonddal ápolt sirjoknál rójuk le!

Elhunytak! szenderedjetek békében! emléketek áldásban marad közöttünk! Ámen!

TARTALOM:

	Lap.
Előszó	I.
Tiszteld atyádat és anyádat	1.
Az igazak háza virágzik	15.
A házi és iskolai nevelés	29.
Az igaznak emléke áldott	43.

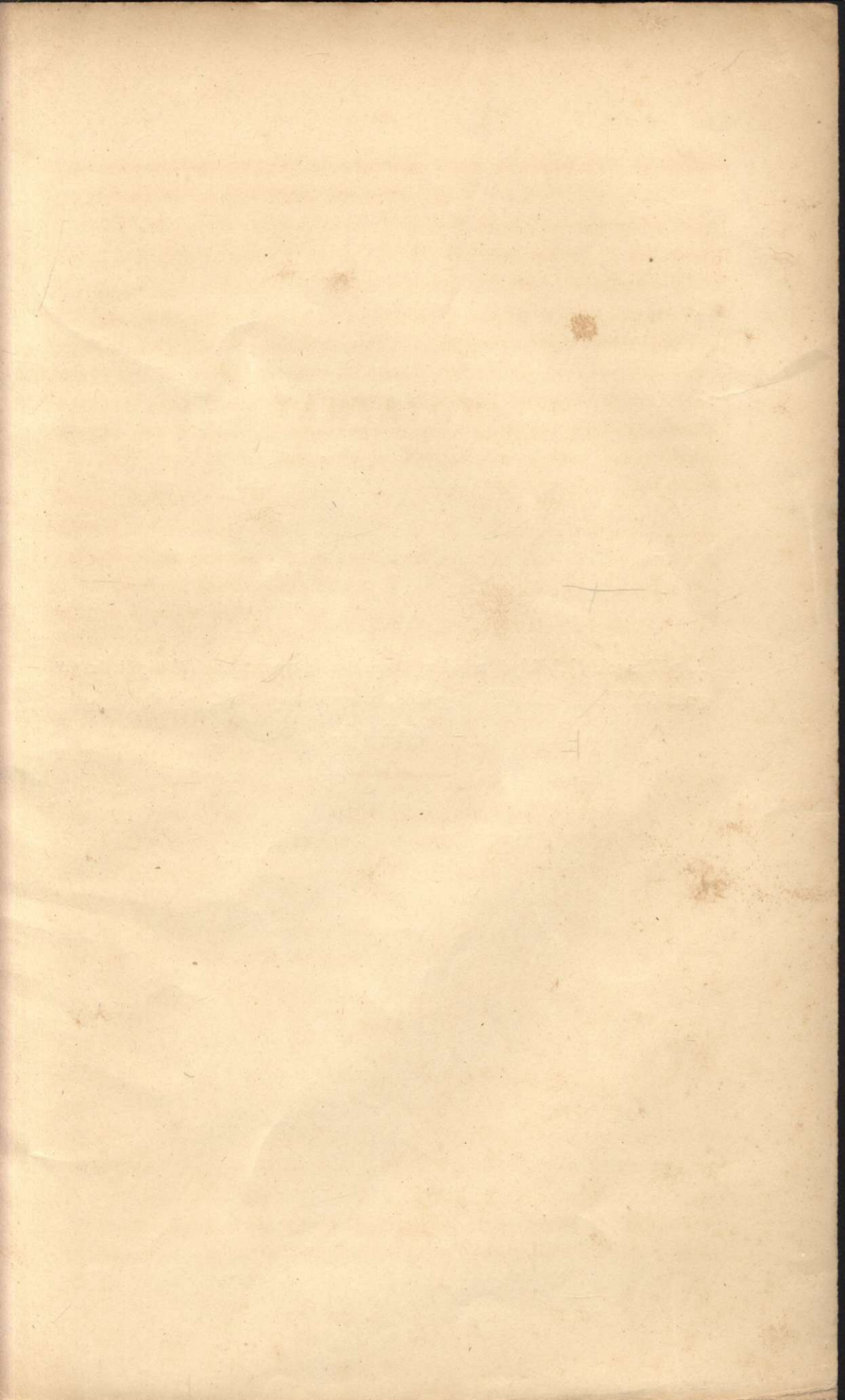
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

•
•
•
•

•

•

— 2 —

A példányokból befolyó minden jövedelem, a nyomtatás költségeit fizetett
gróf GYULAY LAJOS kegyéből, a maros-bogáti ref. népiskola javára
fordittatik.